
ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Куда потечет азербайджанский газ?	4
Իրավիճակի փոփոխությունն Վասպիցում	7
Широкий охват мирного атома	11
Չինական ներթափանցումը Կենտրոնական Ասիա	16
Վասպից ծովի էներգետիկ ռեսուրսների հիմնախնդիրը	20
Վերականգնվող էներգետիկա. ընդհանուր վիճակագրական վերլուծություն	23
Новости ТЭК Южного Кавказа и Каспия (17 июня – 11 июля)	26

КУДА ПОТЕЧЕТ АЗЕРБАЙДЖАНСКИЙ ГАЗ?

Вокруг итогов российско-азербайджанских переговоров

3-4 июля состоялся официальный визит президента России Дмитрия Медведева в Баку. В ходе российско-азербайджанских переговоров на высшем уровне был достигнут ряд договоренностей, касающихся межгосударственного сотрудничества в культурной, военно-технической и энергетической сферах.

В ходе переговоров на высшем уровне было подписано несколько документов, касающихся российско-азербайджанских отношений:

- Декларация о дружбе и стратегическом партнёрстве между Российской Федерацией и Азербайджанской Республикой,
- Соглашение между Министерством иностранных дел Российской Федерации и Министерством иностранных дел Азербайджанской Республики о сотрудничестве в области архивного дела,
- Меморандум между Министерством внутренних дел Российской Федерации и Министерством внутренних дел Азербайджанской Республики о взаимодействии в области обеспечения охраны транзитных грузов,
- Соглашение между Федеральной таможенной службой (ФТС России) и Государственным таможенным комитетом Азербайджанской Республики о сотрудничестве в области борьбы с таможенными правонарушениями,
- Меморандум между Федеральным агентством по управлению государственным имуществом России и Государственным комитетом по управлению государственным имуществом Азербайджанской Республики о сотрудничестве в области приватизации государственного имущества и управления им.

Кроме Декларации о дружбе и стратегическом партнерстве, все остальные подписанные документы касаются регулирования отношений в сферах, которые не могут считаться важнейшими. По одной из центральных проблемных сфер российско-азербайджанских отношений – энергетике – никаких конкретных договоренностей между Баку и Москвой достигнуто не было. Хотя и газовые предложения Москвы, сделанные Азербайджану, заслуживают особого внимания, так как они могут стать типовыми и для других постсоветских газодобывающих государств.

Цена газа

Сопровождавший Дмитрия Медведева глава ЗАО «Газпром» Алексей Миллер объявил о начале переговоров относительно закупки российским концерном азербайджанского газа. «Газпром» готов покупать максимально возможный объем поставок», – подчеркнул Миллер. Алексей Миллер заявил, что «Газпром» готов скупать у Азербайджана столько газа, сколько тот готов будет продать, причем по рыночным же ценам. «Если цена нефти будет \$250, то цена на газ будет более \$1000 за тысячу кубометров. Кстати, мы сейчас в «Газпроме» пересмотрели прогноз на конец текущего года: по нашему прогнозу цена к концу 2008 года на газ в Европе превысит рубеж \$500 за тысячу кубометров», – заявил Миллер.

Напомним, что в прошлом году «Газпром», как и прочим в СНГ, предложил Азербайджану покупать российский газ по рыночным ценам. Тогда цена составляла \$235. Баку от импорта

газа отказался. Сегодня «Газпром» предложил Баку самому скупать азербайджанский газ по мировым ценам. Решение «Газпрома» о предложении «мировых цен» Азербайджану для многих экспертов было неожиданностью. Такой же неожиданностью было заявление «Газпрома» о том, что он отныне так будет работать не только с Азербайджаном, но и с другими газодобывающими государствами постсоветского пространства.

Изменения российского подхода к проблеме сотрудничества в сфере природного газа вызваны рядом объективных причин.

Экономические причины. Добыча газа в России не растет уже несколько лет, а внутреннее потребление ежегодно увеличивается на 3-5%. Сегодня на экспорт идет примерно 190 млрд кубометров газа из добываемых в России 650 млрд кубометров.

При сохранении сегодняшней тенденции, через 10 лет газа для поставок в Европу может вовсе не остаться. «Газпром» стремится выйти из положения не путем дорогостоящего освоения новых месторождений, в частности Ямальского и Штокмановского, а с помощью реэкспорта туркменского, а также азербайджанского, казахстанского и узбекского газа.

Политические причины. Последние несколько лет показали, что реализация западных энергетических проектов на постсоветском пространстве дала определенные результаты. Азербайджан получил возможность экспортировать природный газ, минуя территорию России. Туркменистан вскоре сможет выйти на южно-азиатский энергетический рынок или присоединиться к проекту Транскаспийского газопровода. В таких условиях позиции Москвы значительно пошатнулись. В том числе и в политической сфере, так как зависимость от российских путей прокачки энергетических ресурсов означает также и определенную степень если не политической зависимости, то взаимозависимости с Москвой. Предлагая постсоветским странам мировые цены для покупки газа, Москва, тем самым, решает вопрос сохранения традиционно высокого уровня политического взаимодействия с постсоветскими государствами.

Новая ценовая политика России вызвана также необходимостью заполнения строящегося газопровода «Южный Поток» по дну Черного моря. Самого российского газа для заполнения газопровода явно недостаточно. И тут важно получить недостающие объемы из Азербайджана и Центральной Азии. Главное здесь не заработать, тут важно поддержать проект, который в чем-то очень похож на западные энергетические проекты в регионе: в нем больше политической экономии, чем непосредственно экономики.

Что решит Азербайджан?

В самом Баку во время российско-азербайджанских переговоров ничего непосредственно касающегося энергетики и экспорта газа решено не было. Дмитрий Медведев заявил: «Есть перспективы новых соглашений в сфере торговли углеводородами максимально использовать тот потенциал, который у нас накоплен. Я думаю, что это тоже будет в будущем одним из примеров нашей экономической кооперации. Наши экономики граничат друг с другом, они взаимодополняемы, и мы действительно работаем по всему треку этих отношений. Для нас не существует проблем транзита. Мы работаем друг с другом, и в этой непосредственной близости есть огромные геополитические преимущества». Это заявление российского президента довольно оптимистично и намекает на наличие в России надежд на то, что Баку примет довольно выгодное предложение ЗАО «Газпром».

Пока никаких официальных заявлений с азербайджанской стороны о принятии российских предложений не было. На экспертном уровне высказываются больше одобрительные, нежели критические оценки предложений, сделанных российской стороной.

Так, известный азербайджанский журналист Наир Алиев считает, что «Азербайджан ничем не рискует, если будет продавать газ России, поскольку «Набукко» пока не работает. Но Баку не будет отказываться от сотрудничества с Европой и Америкой, в том числе по альтернативным газопроводам». Одобрительные оценки российским предложениям были опубликованы в крупнейшем электронном СМИ Азербайджана – ИА Day.Az. Основным критиком Москвы выступил бывший советник президента Азербайджана В.Гулузаде, который предложил не доверять Москве.

Вероятнее всего, в скором времени Баку не даст официального ответа предложениям России. Уже начатые переговоры с ЗАО «Газпром» продлятся до конца года, и их положительный или отрицательный исход зависит от ряда факторов неэкономического характера. Многое будет зависеть от хода президентских выборов в Азербайджане, поствыборных процессов в этой стране и, может быть, процесса нагорно-карабахского урегулирования. Надо отметить, что самому Ильхаму Алиеву сегодня очень важна поддержка России перед президентскими выборами, которые станут хорошей ареной схватки между азербайджанскими политическими силами. Это, скорее всего, скажется на переговорах между ГНКАР и ЗАО «Газпром» о закупках азербайджанского газа.

Севак Саруханян
Фонд «Нораванк»

ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ ԿԱՍՊԻՑՈՒՄ

Ադրբեջանա-թուրքմենական էներգետիկ համագործակցության հեռանկարը

Հուլիսի 3-5-ը տեղի ունեցավ Ռուսաստանի նախագահ Դմիտրի Մեդվեդևի պաշտոնական այցելությունը Բաքու և Աշգաբադ: Ղազախստան, Չինաստան, Գերմանիա ու Բելառուս կատարած այցելություններից հետո պաշտոնական Մոսկվայի որոշումը՝ նախագահի մակարդակով այցելություն կազմակերպել Ադրբեջան և Թուրքմենստան, ոչ միայն ի ցույց է դնում այն կարևորությունը, որը տրվում է Կրեմլում՝ կապված այդ երկու երկրների շուրջ ընթացող զարգացումների հետ, այլև վկայում է, որ Մոսկվայում հատկապես հետաքրքրված են Բաքու-Աշգաբադ գծում ի հայտ եկող զարգացումներով:

Ադրբեջանա-թուրքմենական հարաբերությունների ջերմացում

Ադրբեջանա-թուրքմենական հարաբերությունները մուտք են գործել նախորդ մեկ ու կես տասնամյակի կտրվածքով աննախադեպ ջերմացման մի ժամանակաշրջան, որի հետևանքները, սակայն, դժվար թե սահմանափակվեն միայն երկու երկրներին առնչվող զարգացումներով՝ զգալիորեն փոխելով ոչ միայն ԽՍՀՄ փլուզումից հետո Կասպիցում առաջացած աշխարհաքաղաքական փոխդասավորվածությունը, այլև նոր գործընթացների պատճառ հանդիսանալով եվրասիական էներգետիկ դաշտում:

Մայիսի 19-20-ը Բաքվում էր Թուրքմենստանի նախագահ Գուրբանգուլի Բերդիմուհամեդովը: Թեև նախագահ Ալիևի հետ կայացած բանակցությունների արդյունքում կողմերը որևէ կոնկրետ պայմանավորվածության վերաբերյալ հայտարարությամբ հանդես չեկան, բայց հաշվի առնելով նախորդ տարիների ադրբեջանա-թուրքմենական բավական բարդ փոխհարաբերությունները՝ երկու երկրների համար հակասությունների առարկա խնդրի գինը¹, Բերդիմուհամեդովի այցը ցույցի է, որ Բաքվի ու Աշգաբադի հարաբերություններում «ճեղքում» է գրանցվել. հարցը, սակայն, այն է, որ նմանատիպ «ճեղքում» կարող էր գրանցվել միայն ավելի թանկ գին ունեցող պայմանավորվածության հետևանքով, որը կարող է գոնե առժամանակ մի կողմ դնել ադրբեջանա-թուրքմենական հայտնի հակասությունները:

Մյուս կողմից, երկրորդ կարևոր հետևությունը պետք է այն լինի, որ դժվար թե այդ պայմանավորվածությունն առնչվում է միայն երկու երկրներին. ո՛չ Ադրբեջանը և ո՛չ էլ Թուրքմենստանը չունեն այն քաղաքական ու տնտեսական հնարավորությունները, որ հանդես գան միմյանց համար այդչափ գրավիչ առաջարկով:

Չնայած գրեթե պարզ է, թե ով կարող է կանգնած լինել ադրբեջանա-թուրքմենական «ճեղքման» հետևում, սակայն առաջիկա ամիսներին ենթադրվող էներգետիկ, տնտեսական ու ի վերջո՝ աշխարհաքաղաքական զարգացումները ոչ միայն կարող են լրջորեն փոխել իրավիճակը Հարավային Կովկաս-Կասպից-Կենտրոնական Ասիա գծում, այլև պարզորոշ տալ նաև այդ հարցի պատասխանը:

Լուրջ հիմքեր են առաջանում ենթադրելու, որ Խորհրդային Միության փլուզումից ի վեր անհեռանկարային, անգամ անիրատեսական համարվող «Անդրկասպյան գազամուղը» (*«Transcaspian pipeline»*), որը Թուրքմենստանից միանալով Ադրբեջանին՝ պետք է առաջին հերթին թուրքմենական բնական գազը հասցնի Եվրոպա, ի վերջո կարող է իրականություն դառնալ: Եթե Բերդիմուհամեդովի՝ 2007թ. սեպտեմբերին ու նոյեմբերին տեղի ունեցած այցե-

¹ Երկու պետությունները հակասություններ ունենին, որոնք մինչ օրս էլ լուծված չեն՝ կապված Կասպից ծովի բաժանման ու Կասպիցում գտնվող «Սարդար» (Բաքուն այն կոչում է «Քյափազ») նավթահանքի պատկանելության վերաբերյալ, ուր առկա նավթի պաշարները գնահատվում են մոտ 100 միլիոն տոննա:

ըր Նյու Յորք ու Բրյուսել բնութագրվեցին որպես սովորական՝ ընդամենը դիվանագիտական նվազագույն օրակարգ ունեցող հանդիպումներ (ի տարբերություն ռուսական ու չինական ուղղությունների)¹, ապա միանգամայն այլ կարգի նորություն էր պաշտոնական Աշգաբադի որոշումը՝ հանձնարարել բրիտանական «Gaffney, Cline & Associates Ltd.» ընկերությանը իրականացնել Թուրքմենստանի բնական գազի հանքերի առաջին անկախ աուդիտը՝ պարզելու թուրքմենական կապույտ վառելիքի իրական ծավալները²: Նշենք, որ նման աուդիտ չի անցկացվել Թուրքմենստանի անկախությունից ի վեր, իսկ միջազգային պրակտիկայում գազահանքերի աուդիտը սովորաբար նախորդում է պայմանագրերի կնքմանը:

Այս ենթադրությունը հաստատվեց արդեն հաջորդ ամիս, երբ 2008թ. ապրիլի 9-10-ը Աշգաբադում էր Եվրամիության արտաքին հարաբերությունների հանձնակատար Բենիտա Ֆերերո-Վալդերի գլխավորած պատվիրակությունը: Ամերիկյան աղբյուրները նշում են, որ Թուրքմենստանի մայրաքաղաքում կայացած հենց այդ բանակցությունների ժամանակ էլ Գուրբանգուլի Բերդիմուհամեդովը խոստացել է եվրոպացիներին 2009-ից տարեկան ԵՄ արտահանել 10 մլրդ մ³ բնական գազ՝ շրջանցելով Ռուսաստանը: Փաստն այն է, որ արդեն ս.թ. մայիսի 26-ին Եվրամիության մեկ այլ հանձնակատար՝ էներգետիկայի գծով պատասխանատու Անդրիս Պիեթրալզը, Աշգաբադում փոխըմբռնման հուշագիր ստորագրեց էներգետիկ համագործակցության վերաբերյալ:

Ներկայացվածի ֆոնին էր, որ մայիսի 19-20-ը տեղի ունեցավ Թուրքմենստանի նախագահի այցը Բաքու: Ինչպես նշվեց, հաշվի առնելով Ադրբեջան Բերդիմուհամեդովի այցելության փաստը և դրան նախորդած ադրբեջանա-թուրքմենական հարաբերությունների բարելավման մասին վկայող ևս երկու իրադարձություններ՝

- 2008թ. մարտի 21-ին հայտնի դարձավ, որ Թուրքմենստանի նախագահը նշանակել է Ադրբեջանում Աշգաբադի նոր դեսպան, ով արդեն ապրիլի 8-ին իր հավատարմագրերն է հանձնել Իլհամ Ալիևին (Թուրքմենստանը Բաքվում դեսպան չունեց 2001թ. ի վեր),
- մայիսի 19-ին հայտարարվեց, թե Ադրբեջանն ի վերջո մարել է դեռևս 1992-ից Թուրքմենստանին ունեցած շուրջ \$45 մլն-ոց պարտքը, ինչը չէր անում նախորդ 16 տարիների ընթացքում,

կարելի է, անշուշտ, բավական հիմնավորված խոսել Ադրբեջանի ու Թուրքմենստանի հարաբերություններում տեղի ունեցած լուրջ առաջընթացի մասին, սակայն այս պարագայում կարևորն այն է, որ այդ փոփոխությունն առաջին հերթին վկայում է «Անդրկասպյան գազամուղի» կառուցման հավանականության աննախադեպ մեծացման մասին³:

Առնչություններ Հայաստանի անվտանգությանը

Ինչ վերաբերում է Հայաստանին, ապա մեր երկրի համար այս դեպքում, թերևս, ոչ այնքան կարևոր են աշխարհաքաղաքական զարգացումները, որքան այն հանգամանքը, որ Ադրբեջանը կարծես թե մուտք է գործում էներգետիկ նոր բումի մի շրջան, երբ թուրքմենա-ադրբեջանական ուղղությամբ ենթադրվող զարգացումները սպասվող նորությունների միայն մի

¹ 2007թ. մայիսի 12-ին Թուրքմենստանի Թուրքմենբաշի նավահանգստային քաղաքում կնքված ռուս-դազախա-թուրքմենական համատեղ պայմանագրի համաձայն, կառուցվելու է Թուրքմենստանը Ղազախստանի տարածքով Ռուսաստանին կապող նոր գազամուղ՝ «Մերձկասպյան գազամուղը»: Բացի այդ, 2007թ. նոյեմբերի 22-ին Բերդիմուհամեդովը հայտարարեց, թե արդիականացվելու է Թուրքմենստանը Ռուսաստանին կապող գործող գազամուղը, որպեսզի նրա թողունակության ծավալը հասնի տարեկան 83 մլրդ մ³՝ գրեթե երկու անգամ ավելի ներկա հնարավորությունից: Ինչ վերաբերում է թուրքմենա-չինական գազային համագործակցությանը, ապա ներկայում ընթացքի մեջ է Ուզբեկստանի ու Ղազախստանի տարածքով Թուրքմենստանը Չինաստանին միացնող գազամուղի շինարարությունը, որը պետք է ավարտվի 2009թ. և որը տարեկան Չինաստան պետք է հասցնի 30 մլրդ մ³ թուրքմենական բնական գազ:

² Այդ մասին հայտնի դարձավ 2008թ. մարտի 28-ին:

³ Միջազգային տարբեր գնահատականների համաձայն՝ Թուրքմենստանի բնական գազի պաշարները կազմում են 2.5-ից 7 տրլն մ³, և իր այդ ցուցանիշով Թուրքմենստանն աշխարհում գրավում է չորրորդ տեղը՝ Ռուսաստանից, Իրանից ու Կատարից հետո:

մասն են: Այլ կերպ ասած՝ օրինակ, այսօր Հայաստանի համար արդիական ադրբեջանական ռազմական ծախսերի մեծացման հարցը կարող է հանդես գալ էլ ավելի սուր ձևով:

Վերջին շրջանում Ադրբեջանին առնչվող գազային զարգացումները կենտրոնացած չեն միայն ադրբեջանա-թուրքմենական ուղղությամբ, և այս առումով հարկ է հատուկ կանգ առնել այն հանգամանքի վրա, որ առաջիկայում գազային ոլորտը Բաքվի համար նավթի վաճառքից հետո կարող է դառնալ եկամտի երկրորդ կարևոր աղբյուրը՝ միաժամանակ էլ ավելի մեծացնելով Ադրբեջանի աշխարհաքաղաքական կարևորությունը տարածաշրջանային աշխարհաքաղաքական գործընթացներում:

Ադրբեջանի գազային ոլորտում տեղի ունեցած հաջորդ կարևոր նորությունը վերաբերում է Կասպիցում գտնվող «Շահ Դենիզ» հանքավայրի շահագործման երկրորդ փուլի մեկնարկի հետ: Արևմտյան աղբյուրների գնահատմամբ, այսօր «Շահ Դենիզի» բնական գազի պաշարները կազմում են մոտ 1.2 տրլն մ³, և այն համարվում է աշխարհում խոշորագույն գազահանքերից մեկը:

Դեռևս 2007թ. հոկտեմբերի 2-ին Ադրբեջանի արդյունաբերության և էներգետիկայի նախարար Նաթիք Ալիևը հայտարարեց, թե իր երկիրը պատրաստ է տարեկան 12 մլրդ մ³ բնական գազ արտահանել Եվրոպա՝ «*Nabucco*» գազամուղի միջոցով: Սակայն Ադրբեջանի գազային արտահանման հնարավորությունների գրեթե երկու անգամ աճի մասին նորությունն իր վրա նման ուշադրություն չէր հրավիրի, եթե արդեն այս տարի հայտնի չդառնար, որ Ռուսաստանն ու Իրանը բանակցությունների մեջ են՝ ադրբեջանական բնական գազը գնելու նպատակով: Այս տարվա մայիսի վերջին Բաքվում էր Իրանի նավթի փոխնախարար ու իրանական «*National Iranian Gas Co*» ընկերության նախագահ Ռեզա Քասանգադեն, ով այդ նպատակով մի շարք հանդիպումներ ունեցավ իր ադրբեջանցի գործընկերների հետ: Իսկ արդեն հունիսի 2-ին Բաքվում «*Газпром*»-ի վարչության նախագահ Ալեքսեյ Միլլերի ու նախագահ Իլհամ Ալիևի միջև կայացած բանակցությունների արդյունքում հայտնի դարձավ, որ Ադրբեջանին նույն առաջարկությամբ է դիմել նաև ռուսական կողմը, ընդ որում՝ 1000 մ³ ադրբեջանական գազի դիմաց առաջարկելով եվրոպական գին՝ \$360:

Եթե Իրանը խնդիր ունի գազով ապահովել իր հյուսիսային մարզերը¹, իսկ ռուսների դեպքում էլ նպատակ կա ամեն կերպ կանխել Ռուսաստանը շրջանցող գազային հոսքերի մուտքը Եվրոպա (դրա համար էլ «*Газпром*»-ը Բաքվին առաջարկել է նման բարձր գին), ապա մեր պարագայում գլխավոր հետևությունը պետք է այն լինի, որ 2011-ից սկսած, երբ պետք է մեկնարկի «Շահ Դենիզ» հանքավայրի շահագործման երկրորդ փուլը, Ադրբեջանը կունենա եկամտի նոր, լուրջ աղբյուր²:

Եվ վերջապես, Ադրբեջանի գազային ոլորտին առնչվող երրորդ ուշագրավ նորությունը Իրանի պատրաստակամությունն է՝ միանալ այսպես կոչված «White Stream» («Սպիտակ հոսք») գազամուղին, որը ենթադրաբար պետք է հանդիսանա «Անդրկասպյան գազամուղի» շարունակությունը և Ադրբեջանը Վրաստանի ու Սև ծովի հատակով միացնի Ուկրաինային: 2008թ. փետրվարի 9-ին Բաքվում հրավիրված մամուլ ասուլիսի ժամանակ Ադրբեջանում Իրանի դեսպան Նասիր Գամիդի Զարեն հայտարարեց, թե իր երկիրը քննարկում է նշված գազամուղի շինարարությանը միանալու հարցը:

¹ Այս տարվա հունվարի 1-ից Թուրքմենստանը դադարեցրեց գազի վաճառքը Իրանին՝ պահանջելով, որ այն 1000 մ³-ի դիմաց վճարի \$150՝ ինչպես Ռուսաստանը պետք է վճարի նույն ծավալի թուրքմենական գազի դիմաց այս հուլիսի 1-ից, այլ ոչ թե նախկինի նման շարունակի վճարել \$100: Ամեն տարի Իրանը Թուրքմենստանից ներմուծում էր 8 մլրդ մ³ բնական գազ՝ գլխավորապես իր հյուսիսային մարզերի համար:

² Օրինակ, 2008թ. փետրվարի 11-ին Ադրբեջանի արդյունաբերության և էներգետիկայի նախարար Նաթիք Ալիևը հայտարարեց, թե Թուրքիային ու Եվրոպային վաճառվող ադրբեջանական բնական գազի 1000 մ³-ի գինը առաջիկայում Բաքուն \$120-ից հասցնելու է \$300-ի:

Հետևություններ

Հիմնական հետևությունն այն է, որ նկատվող ադրբեջանա-թուրքմենական ջերմացումն ի վիճակի է լուրջ փոփոխություններ առաջացնել կասպյան աշխարհաքաղաքական փոխդասավորվածությունում՝ ամենևին էլ չսահմանափակվելով էներգետիկ ոլորտով: Եվ այդ առումով, Մեդվեդևի այցելությունը Բաքու և Ազգաբաղ պետք է դասել առաջիկայում Կասպիցի շուրջ ենթադրվող նոր ուշագրավ զարգացումների շարքին:

Մյուս կողմից, հատկապես Հայաստանի մասով հարկ է ուշադրություն դարձնել այն հանգամանքի վրա, որ եթե մինչև 2007թ. Ադրբեջանն անգամ ստիպված էր իր կարիքների համար գազ ներմուծել Ռուսաստանից, սակայն այսօր արդեն առկա իրողությունները թույլ են տալիս ենթադրել, որ առաջիկայում Բաքուն կարող է դառնալ գազի միջազգային շուկայի առնվազն միջին կարգի դերակատար: Գլխավոր ինտրիգը, սակայն, առնչվում է ադրբեջանա-թուրքմենական զարգացումներին, քանի որ հենց «Անդրկասպյան գազամուղի» հեռանկարից է կախված ողջ ադրբեջանական գազային ծրագրերի ապագան, և առանց թուրքմենական գազի ներդրումներն Ադրբեջանի գազային ոլորտում դժվար թե կրեն ռազմավարական բնույթ:

*Մարգիս Հարությունյան
«Նորավանք» հիմնադրամ*

ШИРОКИЙ ОХВАТ МИРНОГО АТОМА

Развитие мощностей атомной энергетики в мире происходит в нарастающем темпе и свидетельствует о подобию мирового консенсуса по вопросу целесообразности развития мирных атомных мощностей, с соблюдением, в первую очередь, всех необходимых параметров безопасности такого развития¹.

Бум мирного атома, охвативший страны всех континентов, до этого и не имевших серьезных планов по развитию на своей территории отрасли атомной энергетики, связан со многими объективными обстоятельствами. К последним, в частности, можно отнести два параллельных процесса, имеющих, с нашей точки зрения, одно из важнейших значений и характеризующихся на встречах треках интересов стран-производителей технологий мирного атома и стран-реципиентов (получателей) последних.

К этим объективным данностям относятся: 1) возрастающие потребности стран мира в удовлетворении своих энергетических нужд, соседствующие с процессами истощения традиционных мировых энергоресурсов (прежде всего, нефти); 2) наступательная «дипломатия мирного атома» стран-производителей атомных технологий, позволяющая им с благоприятной стартовой площадки ядерного характера укрепить свои позиции в отношении со странами-реципиентами технологий мирного атома и тем самым сформировать вокруг себя «круги мирного атомного влияния» в перспективе отношений с этими странами.

Мировые масс-медиа со ссылкой на международные структуры в сфере атомных технологий (в первую очередь, Международное агентство по атомной энергии, МАГАТЭ) отмечают количественные и географически пространственные рамки охвата мирового бума мирного атома. Так, отмечается, что около 40 стран Ближнего Востока, Африки и Латинской Америки намерены в ближайшие годы начать реализацию собственных программ развития мирного атома. По данным МАГАТЭ, которые приводит газета «*Washington Post*», в списке желающих развивать ядерную энергетику – африканские страны (Намибия, Нигерия) и, по меньшей мере, шесть бывших советских республик. В ближайшие десять лет Турция планирует построить три атомные станции, а Египет – четыре. Кроме того, строительство атомных электростанций планируют ОАЭ, Кувейт, Бахрейн, Ливия, Алжир, Марокко, Иордания и Йемен².

Географический охват стремления стран-реципиентов технологий мирного атома строить и развивать свои атомно-энергетические мощности впечатляет – от стран Латинской Америки до стран Юго-Восточной Азии.

В марте 2008г. Министр промышленности и энергетики Уругвая Даниэль Мартинес заявил о намерении развивать атомную энергетику, использование которой в настоящее время в

¹ «Мирное использование атомной энергии давно вышло за рамки дискуссионной проблемы. Атомная энергия – единственный внебиосферный источник энергии, доступный человечеству... Синдром чернобыльской катастрофы к настоящему времени преодолен... Многообразие возможностей атомной энергетики сегодня является противовесом углеродному топливному циклу, который в самом успешном случае разработки чистых технологий будет порождать миллионы тонн отходов. Для стабилизации потребления органического топлива имеет смысл развитие в следующем веке крупномасштабной ядерной энергетики, превышающей примерно на порядок мощность современной ядерной энергетики. Предполагается, что после длительной контролируемой выдержки 200 лет с достижением или приближением к радиационно-миграционной эквивалентности отходы могут быть окончательно захоронены в отработавших и рекультивированных урановых рудниках или в геологических хранилищах с восстановлением природного радиационного равновесия» (Фотин В.П., Перспективы атомной энергетики, <http://www.vei.ru/public/fotin3/fotin3.htm>).

² Николай Сурков. Сорок стран хотят построить АЭС // «Независимая газета», 15 мая 2008г.

стране законодательно запрещено: «Возглавляемое мной министерство намерено вынести на обсуждение в обществе тему использования атомной энергии в мирных целях. Я выступаю за строительство в Уругвае атомной электростанции». По его словам, строительство станции обойдется «невероятно дешево», к тому же современные технологии позволяют обеспечить полную безопасность ее эксплуатации и утилизацию отходов «без нанесения вреда будущим поколениям»¹.

В апреле 2008г. активность в сфере «дипломатии мирного атома» была зафиксирована на Африканском континенте. Так, министр энергетики и шахт Алжира Шакиб Хелиль заявил, что Алжир готов заключить с Россией соглашение о сотрудничестве в области атомной энергетики. По словам министра, подписание соглашения станет практическим шагом в реализации договоренностей между двумя странами, достигнутыми во время недавнего визита главы Алжира в Москву. Министр сообщил, что в Алжире создана законодательная база по использованию атомной энергии в мирных целях. Алжир планирует построить к 2018г. атомную электростанцию. Известно, что Алжир заключил соглашения о сотрудничестве в сфере мирного использования атома с США, Францией, КНР, Аргентиной и ЮАР².

В конце мая 2008г. газета «*Vietnam News*» сообщила, что правительство Вьетнама планирует начать геологоразведочные работы по урану в целях производства ядерного топлива для первой в стране атомной станции мощностью 4000 МВт, которая может быть пущена в эксплуатацию к 2020г. Министерство природных ресурсов и окружающей среды страны получило задание провести оценку запасов урана в районе Нонг Сон центральной провинции Куанг Нам, где предположительно находятся самые крупные запасы урановой руды во Вьетнаме, а также в других регионах страны³.

Таким образом, анализ мировых тенденций развития мировой энергетики показывает, что имеет место поступательно-устойчивый переход энерговырабатывающих мощностей большого числа стран мира на «рельсы» мирного атома.

Общая неустойчивость мировой системы на нынешнем этапе, региональная напряженность во всех потенциальных точках нового строительства и развития мощностей мирного атома диктуют определенную этапизацию развития мирного атома в XXI веке с позиций обеспечения безопасности ядерного топливного цикла и его эффективности в вопросе решения предстоящего глобального энергетического вызова человечеству.

Значительный рост мирового энергопотребления является неизбежным в XXI веке, особенно в развивающихся странах. Глобальное потребление энергии, по всей видимости, удвоится к середине этого столетия, даже если исходить из очень низких темпов роста. Этот рост зависит от развития мировой экономики, роста населения и стремления к более равномерному распределению потребления энергии по регионам мира. Другим важным вызовом энергетики, который будет способствовать устойчивому развитию мирового сообщества, является использование водорода, производимого из воды с применением чистых источников первичной энергии. И, наконец, обеспечение пресной водой также потребует значительных источников энергии. Позитивному решению этих проблем будет способствовать развитие ядерной энергетики. Чтобы существенно повлиять в глобальном масштабе на производство энергии, энергетическую безопасность и улучшение экологической обстановки, производство ядерной энергии должно быть увеличено к середине века в 4–5 раз от ныне достигнутого. Наличие ядерных

¹ Уругвай хочет изменить отношение к запрещенной там атомной энергетике, РИА «Новости», <http://www.rian.ru/economy/20080314/101286481.html>, 14.03.2008.

В настоящее время в Латинской Америке по две атомные электростанции имеют Бразилия, Аргентина и Мексика. Использование атомной энергии в Уругвае запрещено законом от 1977 года.

² Алжир готов заключить с Россией соглашение о сотрудничестве в области атомной энергетики – Ш.Хелиль, Агентство экономической информации «Прайм-ТАСС», <http://www.prime-tass.ru/news/show.asp?id=776555&ct=news>, 17.04.2008.

³ Вьетнам планирует начать геологоразведочные работы на уран для нужд ядерной энергетики, http://www.nuclear.ru/rus/press/nuclear_cycle/2109889/, 30.05.2008.

мощностей такого масштаба поднимает очень важные вопросы относительно ресурсной обеспеченности топливом, обращения с отходами и распространения ядерного оружия. Очевидно, что при дальнейшем развитии ядерной энергетики необходимо обеспечить экономическую приемлемость и соблюдение критериев технической безопасности. Крупномасштабное развитие ядерной энергетики предполагает ее использование в большем числе стран, чем в настоящее время. Это ставит дополнительные задачи в ее развитии, учитывающие вопросы безопасности и нераспространения.

Достаточно условно можно представить следующие этапы развития ядерных технологий в XXI веке:

1. **Ближний** (10–20 лет), предполагающий эволюционное развитие атомных реакторов и технологий ядерного топливного цикла, разработку и опытную эксплуатацию улучшенных и инновационных технологий реакторов и топливного цикла;
2. **Период активного роста ядерной энергетики** (до середины столетия), включающий расширение мировых масштабов отрасли в 4–5 раз, освоение инновационных технологий реакторов и топливного цикла (расширенное воспроизводство топлива, замкнутый U - Pu и Th - U цикл, использование полезных и выжигание опасных изотопов, высокотемпературные реакторы, малые реакторы, производство водорода, опреснение воды);
3. **Период устойчивого развития крупномасштабной ядерной энергетики** (вторая половина столетия), в рамках которого происходит развертывание инновационных ядерных технологий, реализуются планы по многокомпонентной ядерной энергетике, внедряются технологии атомно-водородной энергетик¹.

Михаил Агаджанян

¹ *Н.Н. Пономарёв-Степной*, Роль атомной энергетики в структуре мирового энергетического производства XXI века и атомно-водородная энергетика // Журнал «Потенциал», 2005, № 4, <http://potential.org.ru/Phys/ArtDt200503051318PH4C1J3>.

Мощности мирного атома и требуемые объемы ядерного топлива
(по данным на 23 мая 2008г.)¹

	Генерация электроэнергии атомными мощностями (2006)		Действующие реакторы (май 2008)		Строящиеся реакторы (май 2008)		Планируемые реакторы (май 2008)		Требуемое количество ядерного топлива (2008)
	млрд. КВт-ч	Доля в общей генерации электроэнергии (%)	Число	Выработка электроэнергии (МВт)	Число	Планируемая выработка электроэнергии (МВт)	Число	Планируемая выработка электроэнергии (МВт)	Тонн урана
Argentina	7.2	6.9	2	935	1	692	1	740	123
Armenia	2.4	42	1	376	0	0	0	0	51
Bangladesh	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Belarus	0	0	0	0	0	0	2	2000	0
Belgium	44.3	54	7	5728	0	0	0	0	1011
Brazil	13.0	3.3	2	1901	0	0	1	1245	303
Bulgaria	18.1	44	2	1906	0	0	2	1900	261
Canada	92.4	16	18	12652	2	1500	3	3300	1665
China ²	51.8	1.9	11	8587	7	6700	24	26320	1396
Czech Republic	24.5	31	6	3472	0	0	0	0	619
Egypt	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Finland	22.0	28	4	2696	1	1600	0	0	1051
France	428.7	78	59	63473	1	1630	0	0	10527
Germany	158.7	32	17	20339	0	0	0	0	3332
Hungary	12.5	38	4	1826	0	0	0	0	271
India	15.6	2.6	17	3779	6	2976	10	8560	978
Indonesia	0	0	0	0	0	0	2	2000	0
Iran	0	0	0	0	1	915	2	1900	143
Israel	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Japan	291.5	30	55	47577	2	2285	11	14945	7569
Kazakhstan	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Korea (North)	0	0	0	0	0	0	1	950	0
Korea (South)	141.2	39	20	17533	3	3000	5	6600	3109
Lithuania	8.0	69	1	1185	0	0	0	0	225
Mexico	10.4	4.9	2	1310	0	0	0	0	246

¹ Источник: *World Nuclear Power Reactors 2006-08 and Uranium Requirements*, World Nuclear Association, <http://www.world-nuclear.org/info/reactors.html>, 23.05.2008.

² Данные по Тайваню приводятся отдельной строкой. В Тайване находится 6 действующих реакторов с общей мощностью генерации в 4884 МВт и 20% долей в общей выработке электроэнергии на острове. В настоящее время в Тайване строятся два реактора с общей планируемой мощностью в 2600 МВт.

	Генерация электроэнергии атомными мощностями (2006)		Действующие реакторы (май 2008)		Строящиеся реакторы (май 2008)		Планируемые реакторы (май 2008)		Требуемое количество ядерного топлива (2008)
	млрд. КВт-ч	Доля в общей генерации электроэнергии (%)	Число	Выработка электроэнергии (МВт)	Число	Планируемая выработка электроэнергии (МВт)	Число	Планируемая выработка электроэнергии (МВт)	Тонн урана
Netherlands	3.3	3.5	1	485	0	0	0	0	98
Pakistan	2.6	2.7	2	400	1	300	2	600	65
Romania	5.2	9.0	2	1310	0	0	2	1310	174
Russia	144.3	16	31	21743	7	4920	10	11960	3365
Slovakia	16.6	57	5	2064	2	840	0	0	313
Slovenia	5.3	40	1	696	0	0	0	0	141
South Africa	10.1	4.4	2	1842	0	0	1	165	303
Spain	57.4	20	8	7442	0	0	0	0	1398
Sweden	65.1	48	10	9016	0	0	0	0	1418
Switzerland	26.4	37	5	3220	0	0	0	0	537
Thailand	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Turkey	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ukraine	84.8	48	15	13168	0	0	2	1900	1974
United Kingdom	69.2	18	19	11035	0	0	0	0	2199
USA	787.2	19	104	99049	0	0	12	15000	18918
Vietnam	0	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>Всего в мире</i>	2658	16	439	371,989	36	29,958	93	101,395	64,615

ՉԻՆԱԿԱՆ ՆԵՐԹԱՓԱՆՑՈՒՄԸ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԱՍԻԱ

Ս.թ. հունիսի 24-ին ռուսական «Коммерсант» պարբերականը գրեց, թե Մոսկվան ու Աշգաբադը պայմանագիր են կնքել, ըստ որի՝ ռուսական կողմը Թուրքմենստանին է վաճառելու վեց հատ «Смерч» տեսակի հրետանահրթիռային համակարգեր՝ \$70 մլն ընդհանուր արժողությամբ: Թեև նշված գործարքը նշանակում է, որ 2006թ. դեկտեմբերին Թուրքմենբաշու մահվանից հետո պաշտոնական Աշգաբադը շարունակում է արտաքին քաղաքական ու անվտանգության ոլորտներում իր թիվ 1 գործընկերը տեսնել Մոսկվային, սակայն վերջին շրջանում Թուրքմենստանի շուրջ ընթացող էներգետիկ զարգացումների համատեքստում գործարքի կայացումը նաև ցուցիչ է, որ առաջիկա տարիներին Աշգաբադը շարունակելու է ռուսական ուղին դիտարկել որպես սեփական բնական գազի արտահանման առաջնային տարբերակ: Հուլիսի 4-ին Ռուսաստանի նախագահի՝ Աշգաբադ այցելության փաստը և Թուրքմենստանի նախագահի հետ նրա բանակցությունների արդյունքները նշված հետևության մեկ այլ հիմնավորումն են:

Սակայն այդքանով հանդերձ փաստն այն է, որ Թուրքմենստանում և ընդհանրապես Կենտրոնական Ասիայում տեղի է ունենում իրավիճակի փոփոխություն: Եթե ԽՍՀՄ փլուզմանը հաջորդած առաջին տասնամյակն ավարտվեց տարածաշրջանին առնչվող տարաբնույթ էներգետիկ նախագծերի ի հայտ գալով, ապա այս տասնամյակն, ըստ ամենայնի, կավարտվի նշված նախագծերի առնվազն մի մասի իրականացումով¹: Իսկ այդ հանգամանքը չի կարող իր ներգործությունը չունենալ տարածաշրջանում ուժային փոխդասավորվածության, հետևաբար՝ էներգետիկ հոսքերի ուղղությունների վրա: Թեև Ռուսաստանն ամենից մեծ կարողությունն ունի առաջիկայում Կենտրոնական Ասիայում որպես թիվ 1 դերակատար մնալու համար, և տարածաշրջանը միայն մեծացնելու է իր նշանակությունը ռուսական էներգետիկ ռազմավարությունում, սակայն այսօր ողջ ինտրիզն այն է, թե Միացյալ Նահանգների, Եվրամիության, Չինաստանի, Իրանի ու անգամ Պակիստանի ու Հնդկաստանի շարքում որ մեկը ձեռք կրերի Մոսկվայի հիմնական մրցակցի կարգավիճակը, ինչն ամեն դեպքում իր ազդեցությունը կունենա նաև Կենտրոնական Ասիային հարակից տարածաշրջանների աշխարհաքաղաքականության վրա:

Իրավիճակային դիտարկում

Չնայած ընդունված է համարել, որ կենտրոնաասիական էներգետիկ ոլորտ մուտք գործելու առավել ագրեսիվ ծրագրեր ունեն արևմտյան ընկերությունները և նշվածը հանդիսանում է տարածաշրջանում սեփական ազդեցությունը հաստատելու Միացյալ Նահանգների ու Եվրամիության աշխարհաքաղաքական նախագծի կարևոր բաղկացուցիչը², սակայն իրողու-

¹ Բրիտանական «British Petroleum» ընկերության ներկայացրած վերջին տվյալների համաձայն («BP Statistical Review of World Energy, June 2008»), 2007թ. ավարտին կենտրոնաասիական երեք պետությունների՝ Ղազախստան, Ուզբեկստան, Թուրքմենստան (զեկույցում դիտարկված չեն Ղրղըզստանի ու Տաջիկստանի տվյալները՝ վերջիններիս մոտ նավթագազային պաշարների բացակայության կամ աննշան լինելու պատճառով), նավթի ու բնական գազի պաշարները կազմել են, համապատասխանաբար, 41 մլրդ բարել (կամ աշխարհի նավթի պաշարների 3.3%-ը) և 6.31 տրլն մ³ (կամ աշխարհի բնական գազի պաշարների 3.6%-ը): Ներկայացված թվերը, սակայն, արևմտյան այլ հեղինակավոր աղբյուրները համարում են խիստ նվազեցված:

² Տպավորիչ վերջին օրինակն առնչվում է հունիսի 6-ին հրապարակված տեղեկությանը, թե ղազախական «KazMunaiGaz National Co» և ամերիկյան «Chevron Corporation» ընկերությունները պայմանավորվածության են հանգել կառուցելու մի նավթամուղ, որը Ղազախստանի «Թենգիզ» նավթահանքից կմիանա Ադրբեյջանի մայրաքաղաքից մեկնարկող «Բաքու-Թբիլիսի-Ջեյհան» նավթամուղին, և որի

թյունն այն է, որ մինչ օրս Ռուսաստանից բացի, Կենտրոնական Ասիայից էներգակիրների փոխադրման գործում շոշափելի ձեռքբերումներ ունի միայն Չինաստանը և, որն էլ ավելի ուշագրավ է, կենտրոնաասիական վարչակազմերի հետ Պեկինի կոնկրետ պայմանավորվածությունների քանակը միայն աճում է՝ աստիճանաբար ներառելով նաև նավթագազային ոլորտից դուրս գտնվող ռազմավարական կարգի այլ բնագավառներ (ինչպես, օրինակ, տրանսպորտային ոլորտը):

Նավթամուղ

Անցած տարվա դեկտեմբերի 11-ին Ղազախստանում մեկնարկեց Կենկիյակ-Կումկոլ քաղաքներն իրար կապող նավթամուղի շինարարությունը: Առաջին հայացքից ներդադախական այդ նավթատարը կարևոր է նրանով, որ շարք մտնելուն պես այն պետք է ավարտին հասցնի Ղազախստանը Չինաստանին կապող տպավորիչ երկարություն ունեցող նավթատարի շինարարությունը: Մոտ երկուսուկես տարի առաջ՝ 2005թ. դեկտեմբերի 15-ին, շարք էր մտել Կենտրոնական Ասիան Չինաստանին միացնող առաջին նավթամուղը՝ այն դադախական Աթասու քաղաքը կապեց արևմտաչինական Ալաշանկու բնակավայրի հետ¹: Կենկիյակ-Կումկոլ նավթամուղի կառուցումից հետո Կասպիցի հատվածում գտնվող դադախական հիմնական նավթահանքերը Աթիրայու-Կենկիյակ-Կումկոլ-Աթասու-Ալաշանկու գծով մուտք կգործեն չինական շուկա: Նախատեսվում է, որ 2011-ից, երբ կավարտվի Կենկիյակ-Կումկոլ հատվածի շինարարությունը, այդ նավթամուղով օրական Չինաստան կառաքվի 1 մլն բարել նավթ: Եթե հաշվի առնենք, որ 2003թ. ի վեր Պեկինը սև ոսկու թիվ 2 ներկրողն է աշխարհում՝ ԱՄՆ-ից հետո, և, օրինակ, մայիսին Չինաստանն օրական ներմուծում էր 3.81 մլն բարել նավթ և մինչև 2011թ. այդ թիվն, ամենայն հավանականությամբ, կաճի, ապա 2011թ. դրությամբ միայն դադախական նավթը կարող է ապահովել ողջ Չինաստանի պահանջարկի առնվազն 25%-ը:

Գազամուղ

Արևմտյան աղբյուրների փոխանցմամբ, ներկայացվածից բացի, Պեկինն ու Աստանան արդեն սկզբունքային համաձայնության են հանգել Ղազախստանից դեպի Չինաստան ձգվող գազամուղի կառուցման շուրջ, որը պետք է անցնի վերոհիշյալ նավթամուղին զուգահեռ:

Սակայն Կենտրոնական Ասիայում Պեկինի գազային թիվ 1 նախագիծն առնչվում է Թուրքմենստանին: 2007թ. օգոստոսի 31-ին Թուրքմենստանի նախագահ Գուրբանգուլի Բերդիմուհամեդովի ներկայությամբ հանդիսավոր պայմաններում մեկնարկեց Թուրքմենստան-Չինաստան գազամուղի շինարարությունը: Մի քանի ամիս անց՝ նույն թվականի դեկտեմբերի 28-ին, չինական նավթային հսկա «China National Petroleum Corporation»-ի («CNPC») դուստր ձեռնարկություններ հանդիսացող «PetroChina» և «China National Oil and Gas Exploration and Development Corporation» ընկերությունները հայտարարեցին, թե միասին հատկացնելու են մոտ \$2.2 մլրդ՝ կառուցելու Թուրքմենստան-Չինաստան գազամուղի չինական հատվածը: Նախատեսվում է, որ ավելի քան 9 250 կմ երկարություն ունեցող գազամուղի շինարարությունը կարժենա մոտ \$13.6 մլրդ և պետք է ավարտվի 2009թ. վերջին, որից հետո 30 տարվա ընթացքում յուրաքանչյուր տարի Թուրքմենստանից Չինաստան կհոսի 30 մլրդ մ³ բնական գազ: Ավելացնենք նաև, որ 2007թ. վերջին «CNPC»-ը պայմանավորվածություն ձեռք բերեց Ազգաբաղի հետ, որի համաձայն՝ չինական ընկերությունը գնեց թուրքմենական խոշորագույն գազա-

թողունակությունը առավելագույնը կկազմի օրական 1.1 մլն բարել: Նախագծի երեք փուլերից առաջին փուլի (մոտ 860կմ, այն «Թենգիզը» միացնելու է դադախական Կարյիկ նավթային նավահանգստին, կառուցումը պետք է ավարտվի 2010թ.) շինարարությունը գնահատվել է մոտ \$1.5 մլրդ: Ըստ ներկայացված հաշվարկների, եթե այս նախագիծը կյանքի կոչվի, ապա «Բաքու-Թբիլիսի-Ջեյհան» նավթամուղի թողունակությունը, որն այսօր առավելագույնը գնահատվում է օրական մոտ 1 մլն բարել նավթ, կարող է կրկնապատկվել՝ հասնելով օրական 2 մլն բարելի:

¹ Աթասու-Ալաշանկու նավթամուղով այսօր օրական Չինաստան է հոսում մոտ 200 հազ. բարել նավթ:

հանքերից մեկի՝ «Բագթիյաուլիկի»¹ շահագործման իրավունքը, որի պաշարները գնահատվում են 1.3 տրլն մ³:

Ամերիկյան Կենտրոնական հետախուզական վարչության (ԿՀՎ, CIA) հրապարակած վերջին տվյալների համաձայն², որոնք, սակայն, առնչվում են 2006թ., Չինաստանի բնական գազի տարեկան սպառումը կազմել է 55.6 մլրդ մ³: Անշուշտ, ներկայում այդ թիվն ավելին է³, բայց ամեն դեպքում ներկայացված թվերը հուշում են, որ թուրքմենական 30 մլրդ մ³ բնական գազը ռազմավարական նշանակություն կունենա Չինաստանի էներգետիկ անվտանգության համար:

Երկաթգիծ

Ներկայում Կենտրոնական Ասիան արտերկրի հետ կապող 11 խոշոր երկաթգծերից 9-ը տանում են դեպի Ռուսաստան, մեկը՝ Թուրքմենստանից Իրան և վերջինը՝ Ղազախստանից Չինաստան: 2007թ. ընթացքում Պեկինը ձեռնամուխ եղավ Արևմտյան Չինաստանը Կենտրոնական Ասիայի հետ կապող երկու նոր երկաթգծերի շինարարությանը: Առաջինը չինական Կորգաս սահմանամերձ քաղաքը կապելու է դազախական խոշորագույն քաղաքի՝ Ալմաթիի հետ, իսկ երկրորդը՝ Չինաստանի ծայր արևմուտքում գտնվող Կաշի բնակավայրից Դղըզստանի տարածքով հասնելու է մինչև Ուզբեկստանի մայրաքաղաք Տաշքենդ: Նախատեսվում է, որ երկու երկաթգծերն էլ պատրաստ կլինեն 2010թ.:

Թեև չին-կենտրոնաասիական այսօրվա առևտուրն իր մեծությամբ երկու կողմերի համար առաջնային չէ, սակայն Չինաստան-Կենտրոնական Ասիա երկաթուղային հաղորդակցության հզորությունների նման կտրուկ մեծացումն առնվազն ցուցիչ է, որ Պեկինում նպատակ ունեն փոխել այդ վիճակը կենտրոնաասիական երկրների համար՝ նրանց առաջարկելով Ռուսաստանի շուկայից իր արժեքով ավելի քան երեք անգամ մեծ չինական շուկան, չինական էժան ապրանքներն ու ծառայությունները և վերջապես չինական ուղիները՝ համաշխարհային օվկիանոս դուրս գալու ճանապարհին⁴:

Հետևություններ

Վերջին երեք տասնամյակում տպավորիչ հաջողությունների հասած չինական տնտեսության համար այսօր կարևորագույն խնդիրներից է էներգետիկ անվտանգության ապահովումը:

Չինաստանի պարագայում հարցը չի վերաբերում միայն նավթի ու բնական գազի գների այսօր շարունակվող աճին: Նկատի ունենալով չին-ամերիկյան ռազմավարական կարգի հակասությունները՝ Պեկինն իր համար լուրջ խնդիր է տեսնում էներգակիրների ներկրումն իրականացնել միայն ծովային ճանապարհով, ուր ամերիկյան ռազմածովային նավատորմը մի քանի անգամ առավել է չինականի նկատմամբ, և որը, արևմտյան ու ռուսական գնահատականների համաձայն, այդպես պետք է մնա առնվազն մի քանի տասնամյակ:

Պեկինում գրեթե նույն տիպի խնդիր են տեսնում նաև Ռուսաստանի պարագայում: Թեև այսօրվա ռուս-չինական հարաբերությունները մոտեցել են անգամ դաշնակցային կարգավիճակի, սակայն, բնականաբար, Պեկինի համար միշտ էլ նախընտրելի կլինի սեփական

¹ «Բագթիյաուլիկ» գազահանքը գտնվում է Թուրքմենստանի արևելքում՝ թուրքմենա-ուզբեկական սահմանին մոտ: Թուրքմենստան-Չինաստան կառուցվող գազամուղը չինական սպառողներին է միացնելու հենց այս և նույնպես Թուրքմենստանի արևելքում գտնվող «Մալայ» գազահանքերը:

² Ըստ այդ տվյալների՝ 2006թ. Չինաստանն արդյունահանել է 58.6 մլրդ մ³ բնական գազ, արտահանել՝ 2.87 մլրդ մ³-ը, իսկ ներմուծել, 0.97 մլրդ մ³: Տե՛ս, CIA, «The 2008 World Factbook» (էլեկտրոնային տարբերակի վերջին թարմացումը՝ հունիսի 19, 2008թ.):

³ Չինական կառավարության ընդունած ծրագրի համաձայն՝ նախատեսվում է մինչև 2010թ. ավելի քան երկու անգամ մեծացնել գազիֆիկացված բնակարանների թիվը: Այդ ցուցանիշով, սակայն, Չինաստանը շարունակում է աշխարհում գրավել ցածր տեղերից մեկը:

⁴ Բերենք մեկ օրինակ: 2007թ. չին-դազախական առայժմ միակ երկաթգծով տեղափոխված ապրանքների ծավալը մոտ 60%-ով ավելի է եղել, քան 2006թ.:

Էներգետիկ սնուցումն ապահովել մի տարածաշրջանից կամ երկրից, որի վրա կարողանա բանեցնել ռազմաքաղաքական կամ տնտեսական արդյունավետ ճնշում: Ինչը, հասկանալի է, առնվազն միջնաժամկետ կտրվածքով անիրական է Ռուսաստանի պարագայում:

Հաշվի առնելով վերոնշյալը՝ պարզ է դառնում, որ այդ առումով

- մի կողմից՝ Պեկինում Կենտրոնական Ասիան պետք է դիտարկվի որպես առկա հնարավորություններից լավագույնը,
- մյուս կողմից՝ ներկայացվածը լուրջ հիմք է՝ կանխատեսելու, թե առաջիկայում չինական ներգրավվածությունը Կենտրոնական Ասիայում միայն աճելու է, և չպետք է զարմանալ, եթե պարզվի, որ Ռուսաստանը սխալվել էր տարածաշրջան չինական ներթափանցման սահմանները որոշելիս:

*Մարգիս Հարությունյան
«Նորավանք» հիմնադրամ*

ԿԱՍՊԻՑ ԾՈՎԻ ԷՆԵՐԳԵՏԻԿ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐԸ

Կասպից ծովի ավազանում նավթի և գազի պաշարների մասին հարցը, թերևս, ռազմավարական նշանակություն ունի թե՛ տարածաշրջանի երկրների և թե՛ իրենց ազդեցության տարածման համար պայքարող տերությունների համար: Աշխարհի այս կամ այն տարածաշրջանը տերություններին հետաքրքրում է մի քանի պատճառով, օրինակ՝ աշխարհագրական դիրքի առումով, կամ, ասենք, էներգակիրների պաշարների առատությամբ: Հարավային Կովկասը և Կասպից ծովի ավազանն այս առումով յուրահատուկ են, քանի որ վերը նշված երկու չափանիշներով էլ համապատասխանում են գերտերությունների քաղաքական շահերին: Հարավային Կովկասն աշխարհագրական դիրքով խաչմերուկ է Եվրոպայի և Ասիայի համար, բացի դրանից, Արևմուտքի համար այն ելք է դեպի նավթով և գազով հարուստ Կասպից ծովի ավազան ու Կենտրոնական Ասիա: Նկատենք, որ Կենտրոնական Ասիան նույնպես աշխարհագրական դիրքով հետաքրքրի է ԱՄՆ-ի համար, քանի որ միակ տարածաշրջանն է, որը սահմանակից է այն երկրներին, որոնք հետագայում կարող են դառնալ թիվ 1 գերտերության՝ ԱՄՆ մրցակիցները: Հնարավոր մրցակիցներն են Չինաստանը, Հնդկաստանը և Ռուսաստանը: Այս երկրները թե՛ իրենց տարածքներով և թե՛ մարդկային ռեսուրսով ու տնտեսական հնարավորություններով լուրջ վտանգ են ներկայացնում ԱՄՆ-ի՝ թիվ 1 գերտերություն կոչվելու մենաշնորհին: Հասկանալի է, որ վերջինս դեռ երկար կպահպանի գերիզուրությունը, սակայն հնարավոր մրցակիցների դեմ պայքարելու համար արդեն այսօր քայլեր են կատարվում և փորձ է արվում վերահսկողություն սահմանել այն տարածքների վրա, որոնցով կարելի է հետագայում վերահսկել ողջ տարածաշրջանը:

Եվ այսպես, Հարավային Կովկասը հետաքրքրում է իր աշխարհագրական դիրքով՝ որպես խաչմերուկ և ելք դեպի Կասպից ծով ու Կենտրոնական Ասիա: Իսկ այս տարածաշրջանների հիմնական ու միակ հարստությունը նավթն ու գազն է, և հետևաբար՝ **նա ով կվերահսկի այդ հարստության արդյունահանումը և արտահանումը, նա էլ կվերահսկի ողջ տարածաշրջանը:** Եվ այսպես, Կասպից ծովի ավազանին տնտեսական ու նաև քաղաքական հետաքրքրություն տալու համար կարևոր էր պատասխանել այն հարցին, թե որքան նավթ և գազ կա:

Նկատենք, որ այս հարցի վերաբերյալ երկար տարիներ տարբեր կարծիքներ են եղել տարածաշրջանի երկրաբանական հետազոտությունների արդյունքների գաղտնիության կամ դրանց բացակայության պատճառով: Հետևաբար, ինչքան նավթ և գազ կա Կասպից ծովի ավազանում հարցի պատասխանը, կարելի է ասել, ռազմավարական նշանակություն ունեւր թե՛ տարածաշրջանի երկրների և թե՛ տերությունների ու նրանց շահերի շրջանակներում գործող նավթային ընկերությունների համար:

Նավթի պաշարները Կասպից ծովի ավազանում: ԽՍՀՄ քայքայումից և նորանկախ պետությունների ստեղծումից հետո այս հարցը ռազմավարական բնույթ ստացավ, քանի որ դրա պատասխանից էր կախված, թե ինչքանով են միջազգային նավթային ընկերությունները շահագրգռված տարածաշրջանով: Խորհրդային կայսրության քայքայումից հետո առաջ եկած Կասպյան նոր երկրները՝ Ադրբեջանը, Ղազախստանը և Թուրքմենստանը, նավթային ընկերությունների համար գրավիչ դառնալու համար, տարբեր հայտարարություններ էին անում՝ տարածաշրջանը կոչելով նոր Պարսից ծոց, հայտարարելով, որ այդ ծովի ընդերքում է կենտրոնացած նավթի համաշխարհային պաշարների մոտ 15 տոկոսը¹՝ փորձելով գոնե թղթի վրա մրցակցել արաբական նավթի հետ: Եվ թեև սկզբնական շրջանում այս հարցի կոնկրետ

¹ *Морские и нефтегазовые проекты*, География бизнеса: Северный Каспий, № 2 / 2006
http://www.mnpglobal.com/journal/2006_2/34

պատասխանը չկար, սակայն մի շարք նավթային ընկերություններ արդեն աշխատում էին նավթով հարուստ շրջաններում: Օրինակ, ամերիկյան նավթային հսկա Chevron-ի գործունեությունը Ղազախստանի Թենգիզ նավթային շրջանում սկսվել էր դեռ Խորհրդային Միության տարիներին, իսկ բանակցություններն այս հարցի շուրջ սկսվել էին դեռ 1990թ.: ԽՍՀՄ քայքայումից հետո այն շարունակվեց, և 3 տարի անց 1993թ. տարածաշրջանում ստեղծվեց ամերիկյան նավթային հսկայի՝ Chevron-ի և Ղազախստանի կառավարության առաջին նավթային համատեղ ձեռնարկությունը¹: Գործարքի ընդհանուր արժեքը 20 մլրդ դոլար էր (ամենամեծն այն ժամանակ): Թենգիզի նավթային շրջանը, որը հայտնաբերվել էր դեռ 1970-ական թթ., ըստ մասնագետների՝ 6-9 մլրդ բարել նավթ էր պարունակում, և համաձայն Ղազախստան-Chevron պայմանագրի՝ այն 40 տարով հանձնվում էր համատեղ ընկերության շահագործմանը: Սակայն պետք է նկատել, որ չնայած դազախների այս հաջողությանը, միջազգային նավթային ընկերությունները բավական զգուշությամբ էին վերաբերվում տարածաշրջանին՝ չշտապելով ներդրումներ կատարել: Նման իրավիճակը բացատրվում էր ոչ միայն տարածաշրջանում առկա բազմաթիվ հակամարտություններով, էներգակիրների փոխադրման խնդիրներով, այլ նաև այն փաստով, որ մինչև վերջ հասկանալի չէր, թե էներգետիկ ինչ պաշարներ կան Կասպից ծովի ավազանում: Ամերիկյան մասնագետները դեռ ԽՍՀՄ գոյության տարիներին համարում էին, որ Կասպից ծովի ավազանը մոտ 27.5 մլրդ տոննա² նավթի պաշարներ ունի: Նշենք նաև, որ գնահատականները Կասպից ծովի ավազանում նավթի և ընդհանրապես էներգակիրների առկայության մասին իրարից բավական տարբերվում էին: Օրինակ, 1970-ական թթ. կարծիք կար, թե այդ տարածաշրջանի նավթի պաշարները չեն գերազանցում 10-11 մլրդ բարելը³, ինչը կազմում էր համաշխարհային նավթի ծավալների մոտ 1 տոկոսը: Ըստ ԽՍՀՄ Երկրաբանության նախարարության և Պաշարների պետական հանձնաժողովի տվյալների՝ Կասպից ծովի նավթային պաշարները կազմում էին մոտ 4.5 մլրդ տոննա, գազինը՝ մոտ 6.8 տրիլիոն խմ⁴: Փոքր թիվ չէ. ըստ ԽՍՀՄ Երկրաբանության նախարարության, դրանք հիմնականում կուտակված էին Ղազախստանի և Թուրքմենստանի ափամերձ շրջաններում: Ադրբեջանի նավթային պաշարների հիմնական մասը կենտրոնացված է Ազերի-Չիրաք-Գյունեշլի նավթադաշտում, որը հայտնաբերվել էր անցած դարի 80-ական թվականներին: Ըստ ԽՍՀՄ Պետպլանի՝ այս նավթահորերը պետք է շահագործվեին 2010-2020թթ.:

Նկատենք, որ նավթի շահագործման տեսակետից Ադրբեջանը շատ ավելի առաջ է անցել հարևան երկրներից: Սա բացատրվում է նրանով, որ Կասպից ծովի ափամերձ մյուս երկրներում, ի տարբերություն Ադրբեջանի, նավթարդյունաբերությունը շատ ավելի ուշ է սկսել զարգանալ, հետևաբար՝ այդ երկրների պաշարները, ըստ փորձագետների, ավելի հեռանկարային են: Օրինակ, հայտնի է, որ Ադրբեջանում նավթարդյունաբերության ողջ պատմության ընթացքում արդյունահանվել է մոտ 1 մլրդ 462 մլն տոննա նավթ և 380 մլրդ խմ գազ⁵: Հավանաբար, նավթի ու գազի նման աննախադեպ շահագործման փաստով է բացատրվում այն, որ չնայած վերջին տարիներին Կասպից ծովի ադրբեջանական հատվածում ներդրվել է մոտ 15 մլրդ դոլար գումար, սակայն նավթային նոր պաշարներ հայտնաբերել այդպես էլ չի հաջողվել: Բացառություն է, թերևս, Շահ-Դենիզ գազի հանքավայրը, որն անկախ Ադրբեջանի պատմության ընթացքում հայտնաբերված միակ հեռանկարային հանքավայրն է: Սակայն վերջինը միայն գազի նշանակալի պաշարներ է պարունակում և այդ առումով է հետաքրքիր ներդրողների համար:

Եվ այսպես, Կասպից ծովի էներգետիկ պաշարները զգալի են, չնայած լրջորեն զիջում են Պարսից ծոցի պաշարներին: Ըստ ռուսական աղբյուրների՝ Կասպից ծովի ադրբեջանական հատվածում կենտրոնացած է 850-870 մլն տոննա նավթ և մոտ 0.45 տրիլիոն խմ գազ, Ղա-

¹ Rosemarie Forsythe., *The Politics of Oil in the Caucasus and Central Asia*

<http://www.treemedia.com/cfrlibrary/library/background/forsythe.html>

² Бутаев А., Каспий: зачем он Западу? <http://www.caspiy.net/> <http://www.caspiy.net/dir3/west/6.html>

³ R.Hrair Dokmejian & Hovann H. Simonian., *Troubled Waters.The Geopolitics of The Caspian Region*.New York 2001, p.29.

⁴ Леонид Левицкий, Каспий: удастся ли России охранить влияние на “русском море”.

⁵ "Нефтегазовая Вертикаль", №8/2006.

զախստանի ավիամերձ շրջանում այդ թիվը համապատասխանաբար կազմում է 2 մլրդ 150 մլն տոննա նավթ և 1.455 տրիլիոն խմ գազ: Ղազախստանի նավթային հիմնական պաշարները կենտրոնացած են Թենգիզ-Կորոլևսկոյե և Կարաչիգանակ կոչվող նավթադաշտերում: Ըստ շատ մասնագետների՝ բավական հեռանկարային են նաև ևս 13 հանքեր, որոնք գտնվում է Կզըլորդինսկի և Ջեսկազգանի շրջաններում:

Ինչ վերաբերում է Կասպից ծովի ռուսական հատվածին, ապա ըստ «Լուկոյլ» ընկերության փոխնախագահ Անատոլի Նովիկովի՝ այդ հատվածի կանխատեսելի պաշարները կազմում են մոտ 1.6 մլրդ տոննա նավթ և 3.08 տրիլիոն խմ գազ¹: Ըստ Նովիկովի՝ արդեն 2004-2005թթ. նախատեսվում էր արդյունահանել 4 մլն տոննա նավթ և 10 մլրդ խմ գազ: Արդյունահանման այս տեմպերը հնարավոր կլինի պահպանել մոտակա 15-20 տարիների ընթացքում, իսկ 2016-2018թթ. նավթի արդյունահանման ծավալները հնարավոր կլինի հասցնել տարեկան 50 մլն տոննայի: Սակայն նկատենք, որ Ռուսաստանի Դաշնության Տնտեսության զարգացման նախարարությունը չի կիսում «Լուկոյլի» ղեկավարի լավատեսությունը՝ այդ թվերը համարելով չափազանցված: Ըստ ռուս տնտեսագետ, Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Արևելագիտության ինստիտուտի առաջատար գիտաշխատող Յուրի Ալեքսանդրովի՝ չնայած տարբեր հրապարակումներին, Կասպից ծովի ղազախստանյան, ռուսաստանյան, ադրբեջանական, թուրքմենական և իրանական հատվածներում նավթի առկայության մասին վերջնական հավաստի տվյալներ գոյություն չունեն: Ալեքսանդրովի կարծիքով՝ քիչ թե շատ պարզ է իրավիճակը Ղազախստանի ավիամերձ շրջանում, որտեղ և հիմնականում, վերջին տասնամյակում, հայտնաբերվել են նավթի և գազի նորանոր հանքավայրեր, ինչը չես ասի ծովի մյուս շրջանների մասին: Ի դեպ, Ղազախստանի ավիամերձ շրջանում հայտնաբերվեց նավթի ամենախոշոր հանքավայրերից մեկը՝ Կաշագանյանը, որն իր ծավալներով զիջում է միայն Սաուդյան Արաբիային պատկանող մի քանի հանքավայրերի, իսկ ընդհանրապես համարվում է, որ սա վերջին 30 տարիների ընթացքում աշխարհում հայտնաբերված ամենամեծ նավթավայրն է:

Արմեն Մանվելյան

¹ *Юрий Александров*, Каспий как незрелое яблоко раздора, Нефтяная геополитика http://www.politcom.ru/2002/p_neft19.php

ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՎՈՂ ԷՆԵՐԳԵՏԻԿԱ. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՎԻՃԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ

Վերականգնվող էներգիան շրջակա միջավայրում ընթացող բնական ու ֆիզիկական գործընթացների արդյունքն է և ներառում է հետևյալ հիմնական ճյուղերը՝ արեգակնային, քամու, անձրևներից, ջրհոսքերից, փայտից ստացվող, երկրաջերմային էներգետիկա: 2006թ. դրությամբ, տարբեր միջազգային էներգետիկ կազմակերպությունների գնահատականներով, այդ տարվա ընթացքում համաշխարհային ընդհանուր էներգետիկայի սպառման շուրջ 18%-ը (այլ տվյալներով՝ 20%) բաժին էր ընկել վերականգնվող էներգետիկ սեկտորին, որի գրեթե 13%-ը ստացվել է ավանդական կենսազանգվածից, օրինակ՝ փայտը որպես վառելանյութ (կենսազանգվածը կենսաբանական նյութ է, որը կիրառվում է որպես վառելիք): Նշված 18%-ում երկրորդ խոշոր հատվածը՝ 3%, բաժին է ընկել հիդրոէներգետիկային: Ինչ վերաբերում է վերականգնվող էներգետիկայի ստացման արդիական տեխնոլոգիաներին կամ աղբյուրներին (երկրաջերմային, քամու, արեգակնային ու օվկիանոսային էներգետիկա), ապա դրանք միասին վերցրած կազմել են ընդհանուր էներգետիկ սպառման ընդամենը 0,8%-ը:

Անհրաժեշտ ենք համարում անդրադառնալ վերականգնվող էներգիայի արտադրության հարցերին առանձին երկրների համատեքստում: Վիճակագրությունը ցույց է տալիս, որ ներկայում վերականգնվող էներգարտադրության խոշորագույն երկիր է համարվում Չինաստանը (ներառյալ հիդրոէներգետիկան), որի արտադրողական կարողությունները 2005թ. դրությամբ հաշվվում էին շուրջ 120 ԳՎ (գիգավատ), ինչն իր հերթին կազմում էր երկրի ընդհանուր էներգետիկ կարողությունների մոտավորապես 25%-ը: Նշենք նաև, որ 2000-2004թթ. Չինաստանի էներգասպառումն աճել է շուրջ 50%-ով, ինչի արդյունքում այն համարվում է աշխարհում էներգիա օգտագործող խոշորագույն երկրորդ պետությունը, ինչպես և երրորդ խոշորագույն նավթ ներկրողը:

Ինչ վերաբերում է վերականգնվող էլեկտրաէներգիայի արտադրության համաշխարհային միտումներին, ապա նշենք, որ 2007թ., 2004թ. համեմատությամբ, վերականգնվող էլեկտրաէներգիայի արտադրության կարողություններն աճել են շուրջ 50%-ով՝ կազմելով 240 ԳՎ: Վերականգնվող էներգետիկ կարողությունները (չի ներառված խոշոր հիդրոէներգետիկան) 2005թ. դրությամբ կազմում էին ընդամենը 182 ԳՎ, իսկ 2006թ.՝ 207 ԳՎ: Իսկ վերականգնվող էներգետիկ կարողությունները՝ ներառյալ հիդրոէներգետիկան, եթե 2005թ. կազմում էին 930 ԳՎ, ապա 2007թ.՝ արդեն 1,010 ԳՎ: Ի հավելումն ասենք, որ վերականգնվող էներգիայի սեկտորին բաժին էր ընկնում գլոբալ էներգետիկ կարողությունների 5, իսկ գլոբալ էներգարտադրության՝ մոտավորապես 3,4%-ը (այստեղ չի ներառվում խոշոր հիդրոէներգետիկ սեկտորը, որն առանձին կազմում էր համաշխարհային էներգարտադրության 15%-ը):

Վերջին ժամանակներում, կապված կլիմայի գլոբալ փոփոխությունների, նավթի գների թանկացումների հետ, տարբեր երկրների (հիմնականում՝ եվրոպական, ինչպես նաև ԱՄՆ-ն) կառավարական ինստիտուտները զգալիորեն մեծացնում են վերականգնվող էներգետիկ աղբյուրների ֆինանսավորման միջոցները: Մասնավորապես, Եվրամիության անդամ պետությունների ղեկավարները դեռևս 2007թ. մարտի սկզբներին համաձայնության են եկել այն հարցի շուրջ, որ մինչև 2020թ. իրենց ազգային էներգետիկայի շուրջ 20%-ը պետք է արտադրվի վերականգնվող էներգետիկ սեկտորում: Հատկանշական են նաև այն վիճակագրական տվյալները, ըստ որոնց՝ դեռևս 2005թ. վերականգնվող էներգետիկայի ոլորտում ընդհանուր ներդրումների ծավալը եթե կազմում էր շուրջ \$80 մլրդ, ապա հաջորդ 2006թ. այն արձանագրեց ռեկորդային ցուցանիշ՝ մինչև \$100 մլրդ (2007թ. ավելին, քան \$100 մլրդ): Միայն նշենք, որ 2004թ. գլոբալ համապատասխան ներդրումները կազմում էին ընդամենը \$27,5 մլրդ, իսկ 2005թ.՝ արդեն \$49,6 մլրդ (81% աճ): Վերականգնվող էներգետիկ սեկտորում զգալիորեն մեծացել են այնպիսի հեղինակավոր էներգետիկ ընկերությունների կապիտալ ներդրումները, ինչպիսիք են, օրինակ, Բրիթիշ Փեթրոլիումը, Ջեներալ Էլեքթրիքը, Շարփը և այլն:

Ընդ որում, ըստ վերականգնվող էներգետիկ աղբյուրների դասակարգման, 2006թ. վիճակագրությամբ գլոբալ ներդրումների զգալի հատվածը բաժին է ընկել քամու, արեգակնային, կենսավառելիքի և կենսազանգվածի (նաև մնացորդների) աղբյուրներին: Քամու էներգետիկայի զարգացման համար ներդրվել է վերականգնվող էներգետիկ սեկտորում ընդհանուր ֆինանսական միջոցների շուրջ 38%-ը, որին հաջորդում են կենսավառելիքն ու արեգակնային էներգետիկան՝ համապատասխանաբար 26 և 16% (մանրամասն տե՛ս Գրաֆիկ 1):

Վերականգնվող էներգիայի ցուցանիշներ՝ ըստ աղբյուրների, առաջատար պետությունների հնգյակի օրինակով, 2006թ.

Ցուցանիշներ	#1	#2	#3	#4	#5
Վերականգնվող էներգետիկ պոտենցիալ	Չինաստան	Գերմանիա	ԱՄՆ	Իսպանիա	Հնդկաստան
Փոքր հիդրոէներգետիկ սեկտոր	Չինաստան	Ճապոնիա	ԱՄՆ	Իտալիա	Բրազիլիա
Քամուց ստացվող էներգիա	Գերմանիա	Իսպանիա/ԱՄՆ		Հնդկաստան	Դանիա
Կենսազանգվածից ստացվող էներգիա	ԱՄՆ	Բրազիլիա	Ֆիլիպիններ	Գերմանիա/Շվեդիա/Ֆինլանդիա	
Երկրաջերմային էներգիա	ԱՄՆ	Ֆիլիպիններ	Մեքսիկա	Ինդոնեզիա/Իտալիա	
Արեգակնային (լուսաէլեկտրացանց/ <i>Solar Photovoltaic</i>)	Գերմանիա	Ճապոնիա	ԱՄՆ	Իսպանիա	Նիդեռլանդներ/Իտալիա
Ջրամատակարարման (տաք) արեգակնային համակարգ/ <i>Solar hot water</i>	Չինաստան	Թուրքիա	Գերմանիա	Ճապոնիա	Իսրայել

Աղբյուրը՝ Renewable energy policy network for 21st century. Renewables 2007, Global status report.

Վերականգնվող էներգետիկ աղբյուրներից ստացվող էլեկտրաէներգիայի արտադրությունը՝ ըստ երկրների, 2007թ.

Երկիր	արտադրված վերականգնվող էլեկտրաէներգիան, քնդհ. ՏՎտ/ժամ ¹	հիդրոէլեկտրաէներգիա, Տվտ/ժամ	քամուց էներգիա, ՏՎտ/ժամ	կենսազանգված, ՏՎտ/ժամ	լուսաէլեկտրացանց, ՏՎտ/ժամ
Չինաստան	489,4	486,7	2,7		
Կանադա	350,3	350,3			
Բրազիլիա	349,9	349,9			
ԱՄՆ	301,971 (2006թ.)	291,2	10,671		0,1
Ռուսաստան	157,1	157,1			
Նորվեգիա	119,8	119,8			
Հնդկաստան	112,4	112,4			
Ճապոնիա	95,0	95,0			
Գերմանիա	87,45	20,7	39,5	19,5	3,5

Վերականգնվող էլեկտրաէներգիան 2006թ. և 2010թ. ըստ երկրների, %-ով

Երկիր	2006	2010
Համաշխարհային	18	-
ԵՄ-25, որից՝	14	21
Ավստրիա	62	78
Շվեդիա	49	60
Պորտուգալիա	32	45
Ֆինլանդիա	29	31,5
Դանիա	26	29
Իսպանիա	19	29,4
Իտալիա	16	25

¹ 1 տերավատ/ՏՎտ = 1 մլրդ կիլովատ

Երկիր	2006	2010
Սլովակիա	14	31
Հունաստան	13	20,1
Գերմանիա	11,5	12,5
Ֆրանսիա	10,9	21
Իռլանդիա	10	13,2
Նիդեռլանդներ	8,2	9
Լյուքսեմբուրգ	6,9	5,7
Հունգարիա	4,4	3,6
Չեխիա	4,2	8
Մեծ Բրիտանիա	4,1	10
Բելգիա	2,8	6
Լեհաստան	2,6	7,5

Աղբյուրը՝ *Renewable energy policy network for 21st century. Renewables 2007, Global status report.*

Բավական հետաքրքիր պատկեր է ստացվում 2004-2006թթ. ընդհանուր ներդրումների՝ ըստ տարածաշրջանների դասակարգման պարագայում:

Կարեն Վերանյան
«Նորավանք» հիմնադրամ

НОВОСТИ ТЭК ЮЖНОГО КАВКАЗА И КАСПИЯ (17 ИЮНЯ-11 ИЮЛЯ)

17.06.08

Глава проектной компании нефтепровода «Бургас-Александруполис» подал в отставку

Президент международной проектной компании по строительству нефтепровода «Бургас-Александруполис» *Trans Balkan Pipeline B.V.* Сергей Виниченко подал в отставку, сообщил РИА Новости источник в компании.

По словам собеседника агентства, Виниченко написал заявление об уходе по собственному желанию. Теперь он намерен сосредоточиться на работе в компании «Стройтрансгаз», вице-президентом которой является.

Международная проектная компания по строительству нефтепровода «Бургас-Александруполис» *Trans Balkan Pipeline B.V.* была зарегистрирована 7 февраля в Амстердаме (Нидерланды). Трубопровод «Бургас-Александруполис» позволит транспортировать до 50 миллионов тонн нефти ежегодно в обход перегруженных черноморских проектов на рынки Южной и Западной Европы.

Согласно подписанному в 2007г. межправительственному соглашению, Россия получила 51% в проектной компании нефтепровода, Греция и Болгария - по 24,5%. Предварительная стоимость проекта составляет 1,2 миллиарда долларов.

Строительство нефтепровода предполагается начать в нынешнем году. В 2007г. Россия, Болгария и Греция договорились сформировать международную проектную компанию. Российскую сторону представляют «Транснефть», «Роснефть» и «Газпром нефть», создавшие для этих целей ООО «Трубопроводный консорциум «Бургас-Александруполис».

Греческая доля в проектной компании в размере 24,5% будет распределена между компаниями *Hellenic Petroleum* и *Thraki* (23,5%) и правительством (1%). Долей в размере 24,5% в проекте будет владеть болгарская проектная компания «Бургас-Александруполис БГ», созданная госструктурами «Булгаргаз Холдинг» и «Техноэкспортстрой». Согласно договоренностям, правительства Болгарии и Греции возьмут на себя обязательства по предоставлению благоприятного налогового режима для компании, а российская сторона, в свою очередь, гарантирует загрузку трубы.

18.06.08

Ильхам Алиев принял вице-президента компании Total

Президент Азербайджана Ильхам Алиев принял делегацию во главе с вице-президентом компании *Total* по странам континентальной Европы и Центральной Азии Арно Бреяком.

Как передает *Day.az*, об этом сообщает пресс-служба президента. В ходе встречи было с удовлетворением подчеркнuto, что в последнее время в области энергетики Азербайджана успешно реализуются глобальные проекты. Было отмечено осуществление плодотворного сотрудничества между Азербайджаном и компанией *Total*, обсуждены перспективы дальнейшего его расширения.

18.06.08

Доход госбюджета Грузии от налогов с нефтепродуктов составил 169 млн лари

По данным службы доходов Министерства финансов Грузии, госбюджет страны от налогообложения импортированных нефтепродуктов за январь-май 2008г. получил 169 млн 774 тыс. 444 лари (\$113 млн), что превышает аналогичный показатель за прошлый год на 40% или 48 млн 109 тыс. 159 лари. Об этом Новости-Грузия сообщили в Министерстве финансов.

За январь-май 2007г. мобилизованная от импортированных нефтепродуктов сумма составила 121 млн 665 тыс. 285 лари. От импорта бензина за январь-май 2008 г. в виде налогов было получено 82 млн 300 тыс. 455 лари, от импорта керосина в бюджет было мобилизовано 14 млн 250 тыс. 295 лари, а от импорта дизельного топлива - 66 млн 482 лари. От импорта смазочного масла - 5 млн 693 тыс. 998 лари, от импорта сжиженного газа было мобилизовано 1 млн 178 тыс. 691 лари.

20.06.08

Российско-греческое СП «Прометей Газ» может принять участие в проекте «Южный поток»

ОАО «Газпром» и совместное российско-греческое предприятие АО «Прометей Газ» обсудили возможность взаимодействия в рамках проектов по созданию новых транснациональных газотранспортных мощностей, в частности, газопровода «Южный поток», говорится в сообщении российского газового холдинга, передает РИА Новости.

Данная тема была затронута в рамках состоявшейся в четверг рабочей встречи председателя правления «Газпрома» Алексея Миллера и президента «Прометей Газ» Димитриса Копелузоса. Также на встрече обсуждались планы и перспективы дальнейшего сотрудничества по поставкам природного газа на греческий рынок. В 2007г. ООО «Газпром экспорт» поставило в Грецию порядка 3,14 миллиарда кубометров газа. АО «Прометей Газ» - российско-греческое СП с равным долевым участием ООО «Газпром экспорт» и «Копелузос Броз Груп Лтд», основано в 1991 году в целях развития российско-греческого сотрудничества в газовой сфере. «Прометей Газ» занимается строительством ряда энергетических объектов в Греции.

Проект «Южный поток» предусматривает строительство газопровода из России в Италию стоимостью 14 миллиардов долларов. «Газпром» реализует проект на паритетных началах с итальянской *Eni*. По газопроводу российский газ предполагается транспортировать на юг Европы. Начало поставок запланировано на 2013г.

Морской участок «Южного потока» пройдет по дну Черного моря от российского берега до болгарского. Протяженность черноморской части газопровода составит около 900 километров, максимальная глубина - более двух километров.

24.06.08

Иран и «Газпром» в июне-июле продолжат переговоры о сотрудничестве

Представители Ирана и российского ОАО «Газпром» в июне-июле текущего года продолжат переговоры по вопросам нефтегазового сотрудничества. Как передает РИА Новости, об этом сообщил в понедельник замминистра нефти ИРИ Хосейн Ногрекар Ширази. Высокопоставленные делегации Ирана и компании «Газпром» в текущем месяце (месяц «тир» по иранскому календарю (длится с 21 июня по 22 июля)) продолжают переговоры по расширению двустороннего сотрудничества», - сказал чиновник иранскому информагентству «Фарс». По его словам, для этих целей стороны в ближайшее время обменяются визитами своих представителей.

«Переговоры о сотрудничестве с «Газпромом» ведутся всего лишь несколько месяцев, но уже достигнуты существенные результаты», - отметил Ширази. «Россия, в отличие от других стран, хорошо осознала, что Иран с точки зрения газовых ресурсов обладает огромным потенциалом в мире, и необходимо развивать с ним сотрудничество на этом направлении», - считает замминистра нефти ИРИ.

На прошлой неделе министр нефти Ирана Голямхосейн Нозари заявил, что Тегеран в течение трех месяцев рассчитывает подписать с Россией соглашение по освоению российскими компаниями нефтяных и газовых месторождений в Иране. Ранее глава ОАО «Газпром нефть» Александр Дюков сообщил журналистам, что компания намерена в течение полутора месяцев принять решение об участии в разработке нефтяного месторождения «Северный Азадеган» в Иране. Дюков сказал, что компания получила от Ирана геологические данные, которые «сейчас мы изучаем и в течение полутора месяцев должны дать ответ иранской стороне».

В случае участия «Газпром нефти» в проекте по разработке месторождения в Иране компания рассчитывает забирать себе до 60% добываемой нефти. «Газпром нефть» также планирует, в случае достижения договоренностей, поставить запасы этих месторождений на свой баланс.

Дюков отметил, что помимо «Северного Азадегана» компания намерена рассматривать и другие проекты в сфере нефтедобычи в Иране.

В конце апреля иранские СМИ со ссылкой на управляющего директора Национальной нефтяной компании Ирана Сейфуллу Джашнсаза сообщили, что «Газпром» подписал с Тегераном меморандум о взаимопонимании «в целях развития двустороннего сотрудничества в разработке нефтяных и газовых месторождений, инвестициях и геологоразведке». По словам чиновника, стороны продолжают переговоры для достижения окончательного соглашения и подписания контракта.

«Газпром» с 1997г. участвует в проекте обустройства второй и третьей очередей месторождения «Южный Парс» совместно с французской Total (40%) и малайзийской *Petronas* (30%). Сейчас пусковой комплекс работает в проектном режиме по добыче и переработке 20 млрд кубометров газа в год. В феврале в Тегеране с визитом побывала делегация «Газпрома» во главе с председателем правления Алексеем Миллером. Тогда компания договорилась с властями Ирана об участии «Газпром нефти» в проекте по добыче нефти в этой стране и о разработке двух-трех блоков «Южного Парса».

25.06.08

Руководство Абхазии надеется, что газопровод «Туапсе-Адлер» будет продолжен до Сухуми

Руководство непризнанной Абхазии надеется на то, что российская компания «Газпром» протянет газопровод «Туапсе-Адлер» до Сухуми, заявил журналистам во вторник спикер абхазского парламента Нугзар Ашуба, передает РИА Новости.

«Если бы Россия продолжила проведение этой трубы в Абхазию, для нас это решило бы множество проблем газоснабжения и газификации, и был бы экономически оправданным для нас. Мы бы не зависели от энергетики, а наши леса не вырубались на дрова», - сказал спикер парламента. До 1992 года - до начала грузино-абхазского конфликта природный газ в Абхазию подавался из города Кутаиси (Западная Грузия).

«Сегодня о восстановлении газопровода из Грузии речи быть не может никогда», - заявил спикер парламента непризнанной республики.

После развала СССР Абхазия, входившая в состав Грузинской ССР, заявила о своей независимости. Грузия в августе 1992г. ввела войска в Абхазию, но встретила там вооруженное сопротивление. Вооруженный конфликт, приведший к потере Грузией контроля над Абхазией, завершился 30 августа 1993г. С тех пор Абхазия добивается признания своей независимости, которую пока не признало ни одно из государств. Тбилиси рассматривает Абхазию как часть страны и предлагает ей широкую автономию в составе Грузии.

27.06.08

Президент Туркмении: Поставки туркменского газа в Китай начнутся в 2009г.

Туркмения планирует начать экспорт природного газа в Китай уже в 2009г., подтвердил президент Туркмении Гурбангулы Бердымухамедов в приветственном обращении к участникам церемонии закладки фундамента газоочистного сооружения на месторождении Самандепе договорной территории Багтыярлык, передает РИА Новости.

«Построив здесь газоочистное сооружение, мы получим возможность уже в 2009г. транспортировать туркменское голубое топливо с правого берега Амударьи через Узбекистан и Казахстан в Китай», - говорится в приветствии, опубликованном в центральных газетах страны.

Президент особо отметил, что диверсификация транспортировки энергоносителей на мировые рынки является одним из приоритетных направлений реализации ресурсного

потенциала страны, в котором запасы газа, по оценкам независимых экспертов, составляют 24,6 триллиона кубометров. Строительство газопровода Туркмения-Китай было начато в августе 2007г. на договорной территории Багтыярлык на правом берегу Амударьи, которую на основе соглашения о разделе продукции (СРП) осваивает Китайская национальная нефтегазовая корпорация.

Предполагается, что в 2009г. именно отсюда начнется транспортировка природного газа через газопровод Туркмения-Китай.

30.06.08

Миллер: При закупке газа в Средней Азии по европейским ценам для Украины он может стоить до 400 долл. за 1 тыс. куб. м

Глава Газпрома Алексей Миллер не исключает, что в случае закупки газа в Средней Азии по европейским ценам для Украины его стоимость вырастет до 400 долл. за 1 тыс. куб. м. Об этом он сообщил на пресс-конференции. А.Миллер подчеркнул, что цена на газ для Украины с января 2009г., скорее всего, будет близка к среднеевропейской, передает РБК.

30.06.08

Страны СНГ должны активизировать сотрудничество по безопасности транспортировки нефти

Государствам СНГ необходимо активизировать сотрудничество и обмен опытом в области антитеррористической безопасности транспортировки углеводородов, заявил в субботу на заседании Совета министров внутренних дел (СМВД) стран Содружества глава МВД РФ Рашид Нургалиев, передает РИА Новости.

«К числу наиболее опасных объектов, которым угрожает терроризм, относятся атомные электростанции, химические производства, трубопроводы и транспортная сеть. В этой сфере предлагаем рассмотреть вопрос об активизации сотрудничества и обмене опытом в области антитеррористической безопасности трубопроводного транспорта, хранилищ углеводородного сырья и предприятий по его переработке, портовых сооружений и транспортных средств, задействованных в торговых операциях со сжиженным газом, и межгосударственных систем электропередачи», - сказал министр.

1.07.08

Турция: Соглашение по реализации проекта Nabucco будет подписано в ближайшие месяцы

Межправительственное соглашение по реализации проекта газопровода Nabucco будет подписано в ближайшие месяцы. Как сообщает ИТАР-ТАСС, об этом сегодня в парламенте заявил премьер-министр Турции Тайип Эрдоган.

Газопровод *Nabucco* протяженностью 3,3 тыс км призван диверсифицировать энергопоставки в ЕС, связав его с экспортерами газа в Каспийском регионе и Центральной Азии. «Труба» будет проложена в обход России по маршруту Турция-Болгария-Румыния-Венгрия-Австрия. Турция предпринимает активные усилия для реализации Nabucco, поскольку этот проект является важной составляющей государственной стратегии по приобретению ею статуса энерготранспортного коридора в регионе.

Помимо этого, Эрдоган отметил, что «продолжаются работы совместно с Россией, Ираном, Ираком и другими государствами, расположенными южнее /Турции/, по реализации проектов нефтепроводов». «Претворяются в жизнь проекты в сфере добычи руды, сделаны шаги в направлении развития ядерной энергии, энергии ветра и солнца. Кроме того, инвестированы средства для того, чтобы Турция обеспечивала как свои потребности в энергоресурсах, так и стала современным игроком в этой сфере», - заявил Эрдоган.

1.07.08

В Узбекистане вчера началось строительство газопровода Узбекистан-Китай общей стоимостью свыше 2 млрд долл.

Вблизи поселка Саёт Джондорского района Бухарской области Узбекистана вчера началось строительство газопровода Узбекистан-Китай протяженностью 500 км. Данный проект, общая стоимость которого превышает 2 млрд долл., предусматривает строительство двух линий. Первая из них будет сдана в эксплуатацию в декабре 2009г., вторая - в 2011г. В направлении магистральных газопроводов, которые будут прокладываться по территории Кашкадарьинской, Бухарской и Навоийской областей, планируется построить три газокомпрессорных пункта, измерительные узлы, вахтовые поселки и другие инфраструктурные сооружения. Это позволит создать сотни рабочих мест, передает РБК.

Координацию проектирования, строительства и эксплуатации газопроводной линии на территории Республики Узбекистан осуществляет узбекско-китайское совместное предприятие *Asia Trans Gaz*.

На прошедшем по этому случаю торжественном мероприятии присутствовали заместитель премьер-министра Республики Узбекистан Эргаш Шоисматов, заместитель председателя Государственного комитета по делам развития и реформ КНР, председатель Государственного бюро по источникам энергии Чжан Гобао, вице-президент Национальной нефтегазовой корпорации Китая (CNPC) Ляо Юньюань. На церемонии отмечалось, что данный крупный проект будет служить интересам двух государств и что практические результаты соглашений на высоком уровне являются ярким подтверждением последовательно развивающегося торгово-экономического и инвестиционного сотрудничества между двумя странами. Было подчеркнуто, что в Узбекистане создана благоприятная инвестиционная среда, предоставляются необходимые условия и льготы для иностранных инвесторов.

2.07.08

В первом полугодии Госнефтекомпания Азербайджана экспортировала свыше 183 тыс. тонн бензина

Управление маркетинга и экономических операций Госнефтекомпания Азербайджана в июне 2008 года экспортировало 27 тыс. 544 тонн бензина.

Также было экспортировано 92 тыс. 778 тонн дизельного топлива, 14 тыс. 576 тонн авиационного топлива и 40 тыс. 999 тонн топочного мазута.

Как передает Day.Az со ссылкой на пресс-службу Госнефтекомпания, в целом за январь-июнь 2008 года было экспортировано 183 тыс. 673 тонн бензина, 656 тыс. 62 тонны дизельного топлива, 128 тыс. 219 тонн авиационного топлива и 214 тыс. 430 тонн топочного мазута.

Отметим, что мировые цены на бензин в июне составили \$1132,02 за тонну, авиационное топливо - \$1287,27, дизельное топливо - \$1201,55, а мазута - 673,81, передает Day.az.

2.07.08

«АрмРосгазпром» 7 июля начнет размещение облигаций на 3,3 млн долл.

ЗАО «АрмРосгазпром» проведет размещение купонных бездокументарных облигаций на сумму 1 млрд драмов (3,304 млн долл.) в период с 7 по 18 июля 2008г., передает АРМИНФО.

Как сообщалось, компания разместит 20 тыс. облигаций номинальной стоимостью 50 тыс. драмов (165,191 долл.) каждая. Доходность по купону - 9,5%, срок обращения - 36 месяцев. Погашение купонов будет производиться раз в полугодие. К облигации прилагаются 6 купонов. 10 тыс. облигаций на сумму в 500 млн драмов (1,652 млн долл.) компания планирует разместить путем открытой подписки, оставшиеся 10 тыс. облигаций будут размещены среди ЗАО «Армсвисбанк», ЗАО «Арцахбанк» и ООО «Арменброк».

Проспект эмиссии облигаций ЗАО «АрмРосгазпром» был зарегистрирован Центральным банком Армении 29 июня 2008г. Инвесторы смогут приобрести облигации с дисконтом по годовой доходности в 10%.

Привлеченные с рынка средства ЗАО «АрмРосгазпром» намерено направить на газификацию новых потребителей.

Напомним, в начале июля 2007г. ЗАО «АрмРосгазпром» разместило первый облигационный заем объемом 1 млрд драмов (2,86 млн долл.). Компания выпустила 100 тыс. среднесрочных купонных облигаций номиналом 10 тыс. драмов (28,6 долл.) со сроком погашения в 18 месяцев. Годовая процентная ставка составила 9%.

Новый выпуск облигаций будет размещаться в рамках одобренного 12 сентября 2007г. советом директоров ЗАО «АрмРосгазпром» программы корпоративных среднесрочных облигаций общим объемом 5 млрд армянских драмов (16,519 млн долл.). Привлеченные средства планируются направлять на финансирование процесса газификации в Армении.

2.07.08

Туркмения и «Газпром» заинтересованы в ускорении строительства Прикаспийского газопровода

Президент Туркменистана Курбанкули Бердымухамедов и глава ОАО «Газпром» Алексей Миллер обсудили вопросы текущего сотрудничества в газовой сфере, а также ускорения строительства Прикаспийского газопровода. Как говорится в сообщении пресс-службы правительства Туркмении, К.Бердымухамедов и А.Миллер «высказали обоюдную заинтересованность в оптимальном ускорении сроков начала прокладки новой газовой магистрали (Прикаспийского газопровода), которая, обеспечив странам-партнерам - крупнейшим экспортерам энергоносителей - более широкий доступ на европейский рынок, придаст мощный импульс развитию нефтегазовой инфраструктуры Каспийского региона».

Сообщается, что в ходе встречи российская сторона подтвердила готовность увеличивать закупки туркменского природного газа. Были также обсуждены возможности взаимодействия по ряду других перспективных направлений, в частности в области газопереработки. Кроме того, стороны обсудили вопросы модернизации действующей межгосударственной газотранспортной системы.

Межправительственное соглашение по проекту строительства Прикаспийского газопровода было подписано 20 декабря 2007г. Россией, Казахстаном и Туркменистаном. Предполагаемый объем транспортировки газа по Прикаспийскому газопроводу будет составлять до 10 млрд куб. м в год из Туркменистана и до 10 млрд куб. м в год из Казахстана.

Соглашение о сотрудничестве в газовой отрасли на 25 лет было подписано Россией и Туркменистаном 10 апреля 2003г. В его рамках ООО «Газпром экспорт» (100-процентное дочернее общество ОАО «Газпром») и ГТК «Туркменнефтегаз» заключили долгосрочный контракт купли-продажи туркменского природного газа на весь период действия соглашения. Поставки туркменского газа осуществляются через систему транзитных газопроводов Средняя Азия - Центр, проходящих через территории Узбекистана, Казахстана и России. Газпром обеспечивает транзит туркменского газа по территории России на Украину. Кроме того, в рамках среднесрочных контрактов Газпром выполняет функции оператора транзита туркменского газа по территории Узбекистана и Казахстана, - передает РБК.

3.07.08

ГНКАР в I квартале 2008г. увеличила поставки нефти по трубопроводу Баку - Тбилиси - Джейхан втрое - до 9,5 млн т

Государственная нефтяная компания Азербайджана (ГНКАР) в январе-июне 2008г. увеличила поставки нефти по трубопроводу Баку - Тбилиси - Джейхан втрое - до 9,5 млн т против 3,1 млн т за аналогичный период 2007г., говорится в сообщении компании. В течение 2006г. ГНКАР поставила на экспорт по трубопроводному маршруту Баку - Тбилиси - Джейхан более 1 млн 403 тыс. т нефти. По железной дороге в направлении грузинского порта Батуми в январе-июне 2008г. было отправлено 245,8 тыс. т нефти против 221,3 тыс. т за аналогичный период 2007г., передает РБК со ссылкой на «Тренд».

4.07.08

С.Приходько: Россия и Туркмения не имеют никаких противоречий по сотрудничеству в газовой сфере и переходу на рыночные принципы ценообразования

У России и Туркмении нет никаких противоречий по сотрудничеству в газовой сфере и переходу на рыночные принципы ценообразования, сообщил помощник президента РФ Сергей Приходько.

«Президент России и Туркмении затрагивали вопросы сотрудничества в области ТЭК», - отметил он. «Дмитрий Медведев с пониманием отнесся к позиции президента Туркменистана о том, что и в вопросах ценообразования на туркменский газ необходимо переходить на рыночные принципы», - сообщил он. «Противоречий никаких нет, это давно надо было сделать», - считает помощник президента РФ. «Сегодня условия более благоприятные», - цитирует ИТАР-ТАСС слова С.Приходько.

Он отметил, что в ходе этого визита не планировалось подписание каких-то соглашений по газу. «Мы не ставили целью подписание документов, подготовкой дополнительных соглашений занимается «Газпром» (GAZP), - отметил он.

«Мы почувствовали заинтересованность Туркмении в долгосрочном сотрудничестве на абсолютно рыночных принципах», - добавил С.Приходько.

4.07.08

Бакинские нефтеперерабатывающие заводы будут закрыты до 2018 года

После запуска нового нефтеперерабатывающего и химического комплекса в Сангачале Госнефтекомпания Азербайджана закроет Бакинские НПЗ.

Как передает Day.az, об этом журналистам сообщил представитель ГНКАР.

По его словам, эти предприятия построены давно, и действующие на них установки устарели. «Естественно, в связи с вышесказанным, новых установок на данных заводах мы больше строить не будем», - сказал он.

Что касается заводов Госкомпании «Азерхимия», то их участь решит правительство.

Представитель ГНКАР сообщил, что строительство комплекса предположительно завершится в 2018г. В первую очередь, будут построены комплексы по глубокой переработке газа, производству химической продукции и ТЭЦ, которые планируется запустить в 2012г. На втором этапе будут построены комплексы по нефтепереработке и нефтехимии, которые планируется завершить в 2018г.

По словам представителя компании, инвестиции в строительство всего комплекса могут составить 20-22 млрд евро.

Мощность нефтеперерабатывающего комплекса будет рассчитана на 10 млн тонн на начальном этапе с возможностью увеличения. Он будет заниматься переработкой нефтей любых сортов, за исключением *Azeri Light*.

Мощность по переработке газа составит 20 млрд кубометров на начальном этапе с возможностью увеличения до 40 млрд. кубометров.

«Мы проведем переговоры с консорциумом по разработке месторождения «Шах-Дениз» о получении с этого месторождения до 4 млрд кубометров газа в год. В большей степени завод будет загружен собственным газом ГНКАР. Мы можем закупать у Консорциума газ, подвергать его глубокой очистке, и уже потом продавать. Продукты, выделяемые в результате глубокой очистки газа, направляются на нефтехимическое производство», - сказал представитель ГНКАР.

4.07.08

«Газпром» и Азербайджан договорились об обменных операциях с газом

ОАО «Газпром» и Азербайджан договорились об организации обменных операций с российским и азербайджанским газом. Как говорится в сообщении Управления информации концерна, сегодня в рамках рабочего визита президента РФ Дмитрия Медведева в Республику Азербайджан председатель правления ОАО «Газпром» Алексей Миллер принял участие во

встрече в расширенном составе с президентом Азербайджана Ильхамом Алиевым, - пишет ИА «Росбалт».

В ходе встречи отмечалось, что сотрудничество России и Азербайджана в области нефти и газа имеет богатую историю, а наличие общей границы и существующая инфраструктура обеспечивают хорошие условия для дальнейшего развития взаимодействия в энергетической сфере.

«Достигнуты договоренности об организации спотовых (обменных) операций с российским и азербайджанским газом и о начале коммерческих переговоров относительно закупки «Газпромом» газа в Азербайджане на базе долгосрочного контракта», - отмечается в сообщении. Как напомнили в пресс-службе, Азербайджан располагает разведанными запасами природного газа в объеме до 1,5 трлн кубометров, включая месторождение Шах-Дениз, расположенное в азербайджанском секторе шельфа Каспийского моря, с извлекаемыми запасами до 1,3 трлн кубометров природного газа.

Потребление природного газа в Азербайджане составляет 10-11 млрд кубометров в год.

ОАО «Газпром» — крупнейшая газовая компания в мире. Основные направления деятельности — геологоразведка, добыча, транспортировка, хранение, переработка и реализация газа и других углеводородов. Государство является собственником контрольного пакета акций «Газпрома» — 50,002%. Компания располагает самыми богатыми в мире запасами природного газа. Его доля в мировых запасах газа составляет 17%, в российских — 60%. Запасы газа «Газпрома» оцениваются в 29,85 трлн кубометров. На компанию приходится около 20% мировой и около 85% российской добычи газа. В 2007 году «Газпром», по оперативным данным, добыл 548,5 млрд кубометров природного газа. Концерну принадлежит крупнейшая в мире система транспортировки газа — Единая система газоснабжения России. Ее протяженность составляет 156,9 тыс. км. Компания экспортирует газ в 32 страны ближнего и дальнего зарубежья. В 2007г. капитализация! ОАО «Газпром» выросла на 21,18% и составила на конец года \$329,563 млрд. По уровню рыночной капитализации «Газпром» вошел в тройку крупнейших энергетических компаний мира, уступая только китайской *PetroChina* и американской *ExxonMobil*.

8.07.08

НПЗ Азербайджана не выполнили производственный план на 9,8%

Нефтеперерабатывающие заводы Азербайджана в июне текущего года на 9,8% не выполнили производственный план, выпустив 563,2 тыс. тонн продукции вместо планируемых 624,45 тыс. тонн, сообщает Day.az.

Из указанного объема 342,54 тыс. тонн произвел «Бакинский НПЗ им. Гейдара Алиева», 220,7 тыс. тонн - завод «Азернефтьяг». При этом всего за 6 месяцев текущего года заводы произвели 3 млн 622 тыс. тонн нефтепродуктов, что на 5,5% меньше плана на этот год и на 6,9% - чем в прошлом году. При этом 2 млн 313 тыс. тонн падает на долю «Бакинского НПЗ им. Гейдара Алиева», 1 млн 308 тыс. тонн - завода «Азернефтьяг».

8.07.08

Президент Азербайджана: Работа нефтепровода Баку - Супса возобновится в течение 1-2 месяцев

Экспорт нефти по западному трубопроводному маршруту Баку - Супса будет возобновлен в течение 1-2 месяцев, сказал президент Азербайджана Ильхам Алиев в ходе своего выступления на третьем совещании глав дипломатических служб республики в Баку. «Трубопровод Баку - Супса, находившийся на ремонте, наверное, через 1-2 месяца снова будет запущен в эксплуатацию», - сказал президент Азербайджана, передает РБК со ссылкой на «Тренд».

Поставки нефти по трубопроводу Баку - Супса были приостановлены в конце 2006г. Стоимость строительных и ремонтных работ на этом трубопроводе составляет около 55 млн долл. ВР - оператор азербайджанской международной операционной компании (АМОК),

которая, в свою очередь, оперирует нефтепроводом Баку - Супса, проводит работы по заполнению трубопровода.

Германская компания MLG по заказу ВР завершила строительство обходного участка нефтепровода протяженностью около 1 км в районе грузинской местности Зестафони. АМОК провела на участке трубопровода мониторинг движения почвы. Был зафиксирован небольшой сдвиг, что привело к необходимости строительства обходного участка трубопровода. В ходе работ на территории Азербайджана был сооружен один из переходов трубопровода через реку Кура. Кроме того, были проведены работы на участке нефтепровода, построенного на территории Грузии еще в советское время. До приостановки работы по трубопроводу Баку - Супса прокачивалась легкая нефть, добываемая АМОК на блоке месторождений Азери-Чираг-Гюнешли.

9.07.08

Посол Азербайджана в Астане: Казахстан проявляет интерес к транспортировке нефти по трубопроводу Баку-Супса

Казахстан проявляет большой интерес к транспортировке собственной нефти по трубопроводу Баку-Супса, проходящему по территории Азербайджана и Грузии до черноморского терминала Супса. Об этом сообщил находящийся в Баку посол Азербайджана в Казахстане Лятиф Гандилов, передает РБК со ссылкой на «Тренд».

По трубопроводу Баку-Супса, протяженностью 827 км, до осени 2006г. прокачивалась азербайджанская легкая нефть, добываемая на месторождении Азери-Чираг-Гюнешли (оператор ВР). С осени 2006г. прокачка нефти по трубе была приостановлена в связи с ремонтными работами. В настоящее время ремонт трубопровода завершен. Мощность прокачки - свыше 6 млн т в год.

Как отметил посол, Казахстан также рассматривает вопрос строительства нового нефтепровода от Баку до грузинского порта Батуми. Ранее об этих планах сообщил председатель ассоциации *KazEnergy* Тимур Кулибаев. По его словам, на первом этапе по новому трубопроводу предполагается транспортировка до 10 млн т казахстанской нефти в год, в том числе нефти с месторождения Тенгиз, оператором которого выступает американская *ChevronTexaco*.

10.07.08

В Баку разрабатывается газовая стратегия до 2030 г.

По поручению президента Азербайджана разрабатывается газовая стратегия столицы страны до периода 2030 г. Как сообщает Day.az со ссылкой на телеканал LiderTV, в документе предполагается комплексное решение проблем, связанных с газообеспечением Баку с учетом его дальнейшего превращения в мегаполис.

Для скорейшего решения проблем, исходящих из разрабатываемой стратегии, создана специальная комиссия, соответствующим учреждениям даны поручения. На сегодня основной задачей правительства является обеспечение природным газом Баку и окрестных поселков и селений.

Уже осуществлены 98 из 110 проектов, подготовленных с этой целью. В рамках проекта на днях газом будут обеспечены три тысячи абонентов поселка Зиря, где ранее не имелось газовой линии.

11.07.08

Казахстан впервые передал месторождение на шельфе Каспия отечественным инвесторам

Министерство энергетики и минеральных ресурсов Казахстана и национальная компания «КазМунайгаз» (КМГ) подписали контракт на разведку и добычу углеводородов на месторождении Мертвый Култук в казахстанском секторе шельфа Каспия, на котором впервые реализуется проект без иностранного участия, сообщила пресс-служба КМГ, передает РИА Новости.

«После получения компанией разрешения, в соответствии с законодательством, 50-процентную долю участия в контракте планируется передать юридическому лицу, которое

будет создано группой казахстанских инвесторов», - отмечается в сообщении компании, распространенном в пятницу по итогам церемонии подписания соглашения. «Впервые определяющим условием контракта является участие (в разработке месторождения) только казахстанских инвесторов», - сказал в пятницу на брифинге после подписания контракта президент КМГ Серик Буркитбаев. По данным пресс-службы компании, в рамках дальнейшей разработки месторождения Мертвый Култук планируется провести комплекс сейсморазведочных работ и бурение двух разведочных скважин на общую сумму не менее 47 миллионов долларов.

Месторождение Мертвый Култук, с прогнозными извлекаемыми запасами нефти в 164 миллиона тонн, расположено в казахстанском секторе шельфа Каспийского моря, его площадь семь тысяч 273 квадратных метра, глубина воды - 1-2.5 метра. Месторождение расположено в пределах системы бузачинско-североустюртского прогиба в районе сора Мертвый Култук.

Национальная компания «КазМунайГаз» - национальный оператор по разведке, добыче, переработке и транспортировке углеводородов, представляющий интересы государства в нефтегазовой отрасли Казахстана. 100% акций АО НК «КазМунайГаз» принадлежит казахстанскому холдингу по управлению государственными активами «Самрук».

Источники:

www.ngv.ru

www.oilru.com

www.riatec.ru

www.trend.az

www.regnum.ru

www.rian.ru

www.reuters.com

www.neftegaz.ru

www.echo.az

www.turkmenistan.ru

www.interfax.ru

www.day.az

www.mid.ru

www.inform.kz

www.turkmenistan.ru

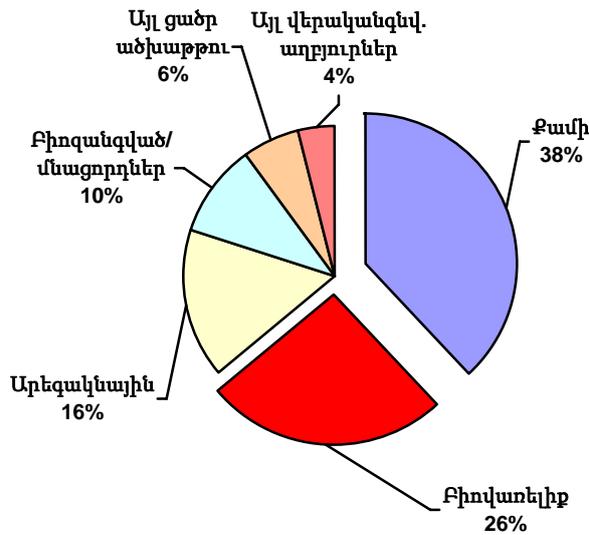
www.tass.ru

www.rbc.ru

www.oilru.com

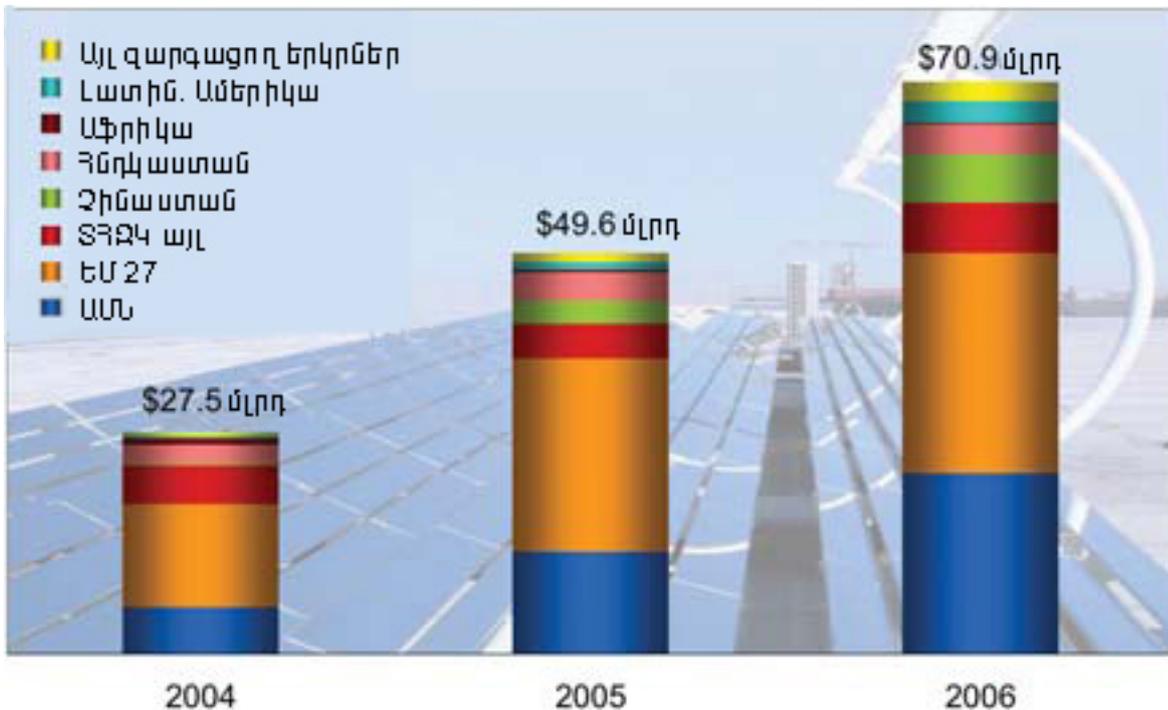
www.arminfo.info

2006թ. ընդհանուր ներդրումները վերականգնվող էներգետիկայում ըստ աղբյուրների

Աղբյուրը՝ UNEP, SEFI. Global Trends in Sustainable Energy Investment 2007

2004-2006թթ. վերականգնվող էներգետիկայում ընդհանուր ներդրումները՝ ըստ տարածաշրջանների, \$մլրդ

ՏՀԶԿ-Տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպություն (OECD), որի անդամ են հանդիսանում 30 երկրներ (1961թ. դրությամբ՝ Ավստրիա, Բելգիա, Կանադա, Դանիա, Ֆրանսիա, Գերմանիա, Հունաստան, Իսլանդիա, Իռլանդիա, Իտալիա, Լյուքսեմբուրգ, Նիդերլանդներ, Նորվեգիա, Պորտուգալիա, Իսպանիա, Շվեդիա, Շվեյցարիա, Թուրքիա, Մեծ Բրիտանիա, ԱՄՆ, հետագայում՝ Ճապոնիա, Ֆինլանդիա, Ավստրալիա, Նոր Զելանդիա, Մեքսիկա, Չեխիա, Հարավ. Կորեա, Հունգարիա, Լեհաստան, Սլովակիա):